

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Är etnicitet en del av den du är eller din att definiera?

En kvalitativ intervjustudie med nio socialarbetare om
eticitetsbegreppets konstruktion

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits

Kandidatnivå

VT 2013

Författare: Priscilla Pio, Saman Shahmoradi, Jessica Wennström

Handledare: Charlotte Melander

Abstract

Syftet med undersökningen var att undersöka hur några socialarbetare reflekterade kring begreppet etnicitet, med fokus på begreppets innebörd och dess eventuella inverkan på människors livsvillkor. Sex kvalitativa intervjuer och en gruppintervju med sammanlagt nio socialarbetare gjordes i en utvald stadsdel i Göteborg. Resultatet visade att samtliga socialarbetare hade en ambivalens inför betydelsen av etnicitet. De hade både ett essentialistiskt och ett socialkonstruktionistiskt perspektiv på begreppets innebörd. Uppfattningarna om etnicitetens föränderlighet skiljde sig åt. De flesta informanter menade att det finns en möjlighet att berika och lägga till andra etniciteter än den ursprungliga i den individuella identiteten, men att individen troligen kommer möta något slags motstånd från omgivningen. Vissa menade att det teoretiskt borde vara upp till individen att välja själv, men menade också att det kan bli problematiskt utifrån omgivningens tillskrivande makt. Uppfattningen om att en etnisk identitet blir viktigare om en individ tillhör en minoritetsgrupp i ett samhälle fanns hos flera informanter. Vissa av informanterna kopplade främst ihop etniciteten med samhörighet, medan andra främst såg skillnadsskapande i begreppet, det vill säga som ett sätt att särskilja och etikettera människor. Några lyfte också upp hur individer stämplas utifrån sin etnicitet. Endast en del informanter menade att ett etnifierande av individer är problematiskt, men samtliga visade samtidigt kritik mot att värdera människor utifrån etnicitet. Vissa lyfte upp att andra kategoriseringar får lika mycket eller större påverkan på individens ställning i samhället, som exempelvis kön och klass. Resultatet visade också en uppfattning om att religion är viktigt att ta i beaktande i en intersektionell analys.

Nyckelord: Etnicitet, essentialism, socialkonstruktionism, socialarbetare, intersektionalitet

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till de professionella socialarbetarna som avsatt tid för att delta i vår undersökning.

Vi vill också tacka vår handledare Charlotte Melander för uppmuntran och god vägledning.

Innehåll

1. Inledning.....	1
1.2 Problemformulering.....	1
1.3 Syfte	4
1.4 Frågeställningar.....	4
2. Tidigare forskning/kunskapsläge	4
2.1 Inledning till Tidigare forskning.....	4
2.1.1 Etnicitet i utbildningen.....	4
2.1.2 Etnicitet i praktiken	5
2.1.3 Etnicitet i samhällsdiskursen.....	6
3. Teoretiska perspektiv.....	7
3.1 Essentialism.....	8
3.2 Socialkonstruktionism.....	8
3.3 Postkolonial teori	9
3.3.1 Hybriditet och Tredje rummet	9
3.3.2 Diaspora	10
3.4 Intersektionalitet.....	10
3.5 Stigmatisering/ Stämplingsteori.....	11
3.6 Teoretiska begrepp	12
3.6.1 Vi och Dom Andra	12
3.6.2 Ras, rasifiering och kulturalisering	12
3.6.3 Identitet.....	12
4. Metod.....	13
4.1 Metodval	13
4.1.1 Deduktion och induktion.....	13
4.1.2 Generaliserbarhet	13
4.1.3 Validitet och reliabilitet i kvalitativ forskning	14
4.2 Förförståelse	14
4.2.1 Författare 1	14
4.2.2 Författare 2	14
4.2.3 Författare 3	15
4.3 Urval och avgränsningar.....	15
4.4 Tillvägagångssätt/genomförande	16
4.4.1 De individuella intervjuerna och gruppintervjun	16
4.4.2 Transkribering	18

4.4.3 Analysmetod	19
4.5 Etiska överväganden	20
4.6 Några förtydliganden inför läsning av Resultat/Analys	21
5. Resultat/Analys	21
5.1 Betydelsen av etnicitet.....	21
5.1.1 Ambivalens.....	21
5.1.2 Vem kan byta etnicitet?	26
5.1.3 När blir etnicitet viktigt?	30
5.1.4 Sammanfattning Betydelsen av etnicitet.....	32
5.2 Etnicitet i ett maktperspektiv.....	33
5.2.1 Gemenskap eller skillnadsskapande?	33
5.2.2 Rasifiering och maktordning utifrån etnicitet.....	34
5.2.3 Stigma och stereotypifiering	38
5.2.4 Intersektionalitet.....	41
5.2.5 Sammanfattning Etnicitet i ett maktperspektiv	45
5.3 Den Andre	46
5.3.1 Att förstå den andre	46
5.3.2 Problematiken i området	48
5.3.3 Sammanfattning Den Andre.....	50
6. Avslutande diskussion	50
7. Bilaga 1 - Intervjuguide	54
8. Bilaga 2 - Informationsbrev.....	55
9. Bilaga 3 - Samtyckesdokument	56
10. Bilaga 4 - Referenslista	57

1. Inledning

Varför vill man skriva en uppsats om etnicitet, och vad är etnicitet för något egentligen? Det förstnämnda kommer ni alldeles strax få ta del av i vår problemformulering. Det sistnämnda är en fråga som har olika svar, beroende på hur man väljer att se på det. Olika teorier för att förklara begreppet har utvecklats; essentialism, socialkonstruktionism och den postkoloniala teoribildningen. Enkelt beskrivet kan man säga att essentialism ser etniciteten som något ursprungsbundet kopplat till nationalstaten och traditioner och det socialkonstruktionistiska ser etniciteten som något som konstrueras i en social kontext (Wikström 2009). Postkolonialismen fokuserar främst på skillnadsskapandet och maktaspekten i talet om etnicitet, ett begrepp de för övrigt är kritiska till (Eriksson/Eriksson Baaz/Thörn 2005).

Självva ordet etnicitet har en lång historia bakom sig. Ordet har utvecklats från grekiskans *ethnos* som ursprungligen var ett begrepp för att beskriva hedningar eller en folkgrupp (ne.se). Inom forskningen är begreppet relativt nytt. Faktum är att forskare i början av 1900-talet trodde att begreppet skulle tappa sin betydelse (Hylland Erikssen 2007), men då flera (kanske de flesta?) av 1900-talets mest människoförtryckande skeenden har haft förankring i något slags rastänkande (som till exempel nazisternas folkmord på bland annat judar och romer, eller apartheidsystemet i Sydafrika), har det visat sig att det finns ett behov av att lyfta upp frågan för att försöka förklara och motverka orättvisor kopplade till etnicitet.

1.2 Problemformulering

Vi anser att begreppet etnicitet ibland används i Sverige för att förklara varför individer av vissa grupper har svårare att bli en del av samhället. Vi tycker oss också se att det finns ett "Vi och Dom"-perspektiv i media där "Dom andra" är problematiska och annorlunda. Vi tänker oss att begreppet etnicitet, precis som den postkoloniala teorin antyder, har stora likheter med begreppet ras; när man säger etnicitet menar man det som man förr menade när man talade om ras. Rasbegreppet är ovetenskapligt eftersom det inte finns någon bevisad skillnad mellan människor beroende på en förmodad ras. Vi tror att människor idag värderas, etnifieras och bedöms utifrån sitt utseende och en förväntad etnicitet vilket leder till diskriminering och rasism (jfr Wikström 2009). Vi menar att om en person exempelvis migrerar till Sverige från USA och har en ljus hudfärg, kommer hen troligtvis ha lättare att av omgivningen bli sedd som svensk, till skillnad från en person med mörkare hudfärg.

Diskursen kring etniska grupper handlar ofta om grupper med människor som har ett "mörkare" utseende. Samhällsdiskussionen utgår ofta från ett västerländskt perspektiv som ses som norm i motsats till "Dom Andra" som betraktas som etniska och exotiska (ibid.). Diskussionen om "Dom Andra" är också ofta problemfokuserad. Man talar om problematiska grupper som inte har samma

förmåga att tala och skriva svenska. Ofta lyfts ett oönskvärt beteende också upp där personer inte arbetar och står utanför samhället (jfr Brune 2006).

I den statliga utredningen ”Det blågula glashuset - strukturell diskriminering i Sverige” kom man till följande slutsats; ”Politiken har bidragit till skapandet av en generell bild där invandrades blotta närvaro i Sverige ses som ett problem i sig självt.” (SOU 2005:56, s. 199)

Genom att tala om etnicitet underbyggs tankar om att det finns vissa personer som ser annorlunda ut och som har svårt att passa in. Detta tror vi leder till att människor får ett grundantagande om att det också är så. Sveriges tredje största parti idag är Sverigedemokraterna. På deras hemsida kan utläsas; ”Vi verkar för att återgå till en assimilationspolitik istället för dagens misslyckade integrationspolitik. Med assimilering menar vi att de invandrare som kommer till Sverige ska anpassa sig till Sverige och inte att Sverige ska anpassa sig till invandrarna.” (<http://sverigedemokraterna.se>, 04032013)

Vi ser ett tydligt ”Vi och Dom”-tänkande i ovanstående citat. Att ett så stort parti har ett språk som skiljer på människor ser vi som problematiskt och ett tecken på att vårt samhälle de senaste åren har fått en större acceptans för rasistiska diskurser i politiken. Vi tänker oss att människors tankar till stor del formas genom intryck från omgivningen, både från politiken och från media.

Problematiken finns även i skolorna. Ofta tas inte frågor om etnicitet upp. Skolan har ett uppdrag om att skapa förutsättningar för en jämlik framtid för barn. Lärare kategoriserar emellertid vissa barn som invandrare och med den kategorin följer en förståelse av barnet som avvikande och problematiskt (SOU 2006:79). Vi tänker oss att detta visar på en rädsla inför att tala om etnicitet som troligen grundas i okunskap och osäkerhet i hur man kan tala om etnicitet.

Vi ser på etniska grupper som konstruerade. Människor anses besitta vissa egenskaper och ha vissa lojaliteter på grund av hur de ser ut. Det problematiska menar vi är att människor tillskrivs egenskaper de nödvändigtvis inte har och behandlas olika. Diskursen i media har historiskt sett stereotypifierat ”invandraren” som något annorlunda än majoritetssamhällets svenska ”vi” (Brune 2006). Brune (2006) beskriver hur föreställningar om ”invandrarkvinnan” och ”invandrarkillen” internaliserats medialt till att tillskrivas generaliserade egenskaper. Genom att studera nyhetsrapporteringen från 70-talet och framåt har hon funnit mönster där den stereotypifierade invandraren, ”främlingen”, kopplas till patriarkala familjeordningar, med mannen som förtryckare och kvinnan som offer. Detta ställs emot en idealiserad föreställning om ett svenskt, jämställt ”vi” (ibid.).

I SOU-utredningen ”Integrationens svarta bok” hade man fokusgrupper från marginaliserade områden i Stockholm, Göteborg och Malmö. Resultatet var flertalet berättelser om omfattande diskriminering (SOU 2006:79). Man kunde se att personer som ansågs ha invandrabakgrund inom både media och politiken förväntades ta ansvar för invandrarfrågor. Resultatet visade också tydligt att personer som ansågs ha en invandrabakgrund hade en sämre position i arbetslivet, oavsett om de stod utanför arbetslivet eller inte. Vidare lyftes upp att; ”... det etniska särskiljandet görs till grund för en hierarkisk uppdelning av befolkningen.” (SOU 2006:79, s 245).

Detta ser vi som bekymmersamt. Om etnicitet används för att kunna legitimera rasism så måste en förändring göras. I Sverige har man lämnat rasbegreppet eftersom man inte ville ha ett rasistiskt samhälle. Men vad får det för betydelse om etnicitetsbegreppet används på samma sätt?

I en ECRI-rapport (European Commission against Racism and Intolerance) från 2012 framfördes kritik gällande dagens situation i Sverige. Det uppmärksammades att ett stort antal rapporter om etnisk diskriminering kommer in till DO (Diskrimineringsombudsmannen). Antalet rapporter antyder att det förekommer en strukturell etnisk diskriminering i Sverige. Att endast ett fåtal av dessa kom inför domstol ansågs också vara problematiskt (ECRI 2012).

ECRI beskriver en situation där rasismen ökar på nätet, i politiken och att "afrosvenskar" fortfarande utsätts för rasism (ECRI 2012, s.10). I diskrimineringslagen 1:1 kan följande utläsas; "1 § Denna lag har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett[...] etnisk tillhörighet[...]".

Rättsväsendet verkar i praktiken diskriminera mot personer som etnifieras av de yrkesverksamma. Detta gäller både hur poliser och domare agerar. Forskningen kring diskriminering i rättsväsendet är förhållandevis liten. Det finns även brister i det jämlika bemötandet inom hälso- och sjukvård (SOU 2006:79).

Vintern 2013 har REVA-projektet blivit högaktuellt i medierna. Det handlar om ett projekt där Migrationsverket och polisen samarbetar för att verkställa beslut om avslag på asylansökan. Projektet har fått till konsekvens att personer utan biljett i kollektivtrafiken, som anses ha ett utländskt utseende, blir stoppade och kontrollerade. Detta klassar vi som systematisk rasism. Att det utförs av Svenska myndigheter är ett stort problem. Att socialarbetare som kriminalvårdare är inblandade i projektet ser vi som en ytterligare anmärkningsvärd faktor (polisen.se 15.04.2013).

I SOU-utredningen "Det blågula glashuset" (SOU 2005:56) beskriver författarna att den offentliga kunskapen kring strukturell diskriminering kopplat till etnicitet är bristfällig. Vi hoppas att vår uppsats blir en del av att öka kunskapen om begreppets komplexitet. Kanske kan våra intervjuer leda till att man på arbetsplatserna tar upp en diskussion om etnicitet eller efterfrågar utbildning i ämnet.

Vi har för ambition att med vår uppsats få en inblick i hur några socialarbetare tänker kring begreppet etnicitet. Vi anser att socialarbetare har ett särskilt ansvar när det gäller att ha kunskap om etnisk diskriminering och att reflektera kring sina egna tankar om etnicitet. Detta eftersom socialarbetare har en maktposition och får möta många människor i utsatta positioner. En socialarbetare bör inte vara rädd för att prata öppet om sin syn på etnicitet. Vi tänker oss att när man reflekterar kring ett ämne så är det ett sätt att bli medveten om sitt tänkande. Kanske har man omedvetet en del fördomsfulla tankar som man genom ett medvetandegörande kan förändra. Vår förhoppning är att vår undersökning ska kunna bidra till en öppen diskussion kring hur synen på etnicitet ser ut inom socialt arbete. Vi tror att ett samhällsklimat där det finns en rädsla inför att tala om etnicitet är destruktivt. Vi behöver lyfta dessa frågor inom det sociala arbetet. Vi har en förhoppning om att vår undersökning kan bli ett bidrag till utvecklandet av

ett ökat medvetande inom socialarbetarkåren. Vi menar också att denna typ av forskning har betydelse för professionen. Etnicitetsbegreppet är som vi kommer visa i avsnittet "Tidigare forskning" otydligt redan i utbildningen och det försvårar möjligheten att tala om exempelvis etnisk diskriminering och bemötande inom professionen.

1.3 Syfte

Att undersöka hur några socialarbetare reflekterat kring etnicitet och den betydelse det kan tänkas få för människor som socialarbetarna möter i sitt arbete.

1.4 Frågeställningar

Hur beskriver socialarbetare innebörden av begreppet etnicitet?

Vilken betydelse anser de att etnicitet har i det sociala arbetet och för de människor de möter i sitt arbete?

Hur ser socialarbetarna på ett eventuellt samband mellan etnicitet och social utsatthet?

2. Tidigare forskning/kunskapsläge

2.1 Inledning till Tidigare forskning

Vi kommer här redovisa för delar av den forskning som finns om etnicitet och närliggande ämnen som ras och kultur. Inledningsvis ger vi en inblick i hur etnicitetsbegreppet behandlas i utbildning för socialarbetare. Därefter följer en presentation av studier med fokus på socialt arbete och etnicitet. Till sist presenterar vi några studier som undersöker samhällsdiskursen kring etnicitet.

2.1.1 Etnicitet i utbildningen

Loya (2011) lyfter fram att så som utbildningen ser ut i England för socialarbetare så fokuseras det främst på etniska minoriteter. Detta får till följd att vita socialarbetare brister i analys om att de själva har en etnicitet som påverkar dem. En förklaring till detta tycks vara att ämnet anses vara svårt att diskutera. Loya framhöll att socialarbetare som menar att ras inte har betydelse, kanske i ett försök att inte vara rasistiska, missar det faktum att rasism är en verklighet. Loya gjorde en undersökning bland några socialarbetare som ansåg sig vara vita. Socialarbetarna hade olika utbildningsgrad inom socialt arbete. Hon undersökte huruvida utbildningsgraden hade en påverkan på hur medvetna socialarbetarna var om privilegier beroende på ras och rasfrågor. Resultatet visar att det finns en sådan tendens och även att det finns en anmärkningsvärd brist i kunskap om privilegier och rasfrågor (ibid.).

Rebwar, Rhedin & Salehi (2008) har gjort en kvalitativ undersökning kring hur

bland annat socionomstudenter upplever begreppet etnicitet i relation till utbildningen på Socionomprogrammet i Göteborg. Resultatet visade att begreppet upplevdes vara abstrakt och studenterna hade svårt att definiera det. Studenterna tyckte att litteraturen i ämnet var bristfällig och man förstod inte syftet med de praktiska momenten i den valbara etnicitet- och mångfaldskursen. De ansåg att det behövs mer undervisning om makt och empowerment i relation till etnicitetsundervisningen. Studenterna upplevde också att undervisningen framhöll att det är problematiskt att tillhöra en annan etnicitet än den svenska (ibid.).

2.1.2 Etnicitet i praktiken

Williams och Soyayan (2005) har gjort en kvalitativ undersökning kring socialt arbete och klientens etnicitet. Undersökningen fokuserar på barnens bästa inom socialt arbete. Informationen till studien hämtades från Sverige, USA, Tyskland, Danmark och Storbritannien. Resultatet visar att när socialarbetarna uttryckte sig om problematiken i familjer där barn far illa grundades förklaringarna i beteenden och psykologiska faktorer. Socialarbetarna gav alltså inte till största del strukturella förklaringar. Williams och Soyayan (2005) tänker sig att detta är det som gör att socialarbetarna också ger kulturella förklaringar till att barn far illa. I Storbritannien var socialarbetarna mer säkra på att de hade den kulturkompetens som krävdes medan man i exempelvis Sverige oftare frågade experter eller matchade etniciteten hos socialarbetare med klientens.

Marcus Herz avhandling ”Från ideal till ideologi - Konstruktioner av kön och etnicitet inom socialtjänsten” från 2012 undersöker hur kön och etnicitet inverkar på socialtjänstens arbete med klienter. Herz avhandling bygger på observationer av möten och andra samtal om klienter, intervjuer samt analys av de utredningshjälpmedel som används av socialtjänsten i arbetet, i det här fallet BBIC och Ester.

Herz (2012) berättar att det genomgående hos informanterna finns en stark vilja att alla som kommer till dem ska behandlas likvärdigt oberoende av kön, religion och etnicitet. Det lyfts fram att även om det finns en medveten strategi att alla ska behandlas likvärdigt utifrån sin unika person, innebär det inte att maktasymmetrierna som präglar kön och etnicitet inte de facto påverkar, då just den principen verkar göra att frågor kring exempelvis etnicitet inte lyfts fram och diskuteras. En risk författaren betonar är att frånvaron av en problematisering kring kön och etnicitet upprätthåller en föråldrad bild av kön och etnicitet inom det sociala arbetet (ibid.).

Socialekreterarna uppvisar till stor del en essentialistisk syn på etnicitet, då de oftast kopplar etnicitet till ursprung. Diskursen rör sig ofta kring etnicitet som något ”Dom Andra” har. Samtidigt är inte ”svenskheten” fri från föreställningar, då den ställs som norm gentemot ”Dom Andra”. Författaren lyfter fram att flera socialekreterare har en viss medvetenhet i sina reflektioner kring att kön och etnicitet som maktordning påverkar dem, och att de i deras arbete är delaktiga i att reproducera föreställningar kring kön och etnicitet. Det finns alltså en reflektion kring att också de påverkas av samhällets strukturer och upprätthållandet av dessa. Svårigheten verkar vara att omsätta den kunskapen i praktiken (ibid.).

Hallgren & Johansson (2007) har gjort en litteraturstudie i hur begreppet mångfald används inom socialtjänsten i Göteborg. Resultatet visade att det används med en mycket enkel förståelse. När kategorin etnicitet används finns endast två alternativ: svensk eller invandrare. Invandrarbegreppets existens grundas i dess olikhet till att vara svensk. Genom att tillföra en av "de andra" till arbetsgruppen förväntar man sig skapa mångfald. Man tänker sig också att "invandrare" skulle tillföra kunskap om andra kulturer.

Anja Hildorsson (2009) har genomfört en kvalitativ studie om hur socialsekreterare talar om etnicitet och kön. Hon har intervjuat 10 socialsekreterare som arbetar inom ekonomiskt bistånd. Det som hon undersökt är vilka föreställningar socialarbetare har om män med utländsk bakgrund. Hon kom fram till att religionstillhörighet och nationalitet var aspekter som påverkade hur socialarbetarna såg på klienterna. Socialsekreterarna upplevdes osäkra och kontrollerade i sina uttalanden, som om de kände sig tvungna att censurera sig själva.

2.1.3 Etnicitet i samhällsdiskursen

Vi har hittills i vår forskningsgenomgång bland annat lyft upp hur etniciteten ofta framställs som förknippad med den andre, vilket i en svensk kontext kategoriseras som "invandraren". I antologin *Maktens (o)lika förklädnader – Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige* får vi ett intersektionellt maktperspektiv på hur kön, klass och etnicitet samspelar. Vi väljer här att redovisa för två artiklar i antologin, med relevans för vår uppsats.

Brunes (2006) artikel i antologin beskriver hur diskursen i media format den stereotypiska bilden av "invandraren", genom att analysera tidningsartiklar från 1970-talet och slutet av 1990-talet. Hon menar att tidningarna på 1970-talet verkar försöka skapa sig en entydig bild av vem invandraren är, för att lättare kunna relatera invandraren till svensken. Invandrarkvinnan beskrivs i generella drag som behövande, förtryckt och avskuren från omvärlden av hennes man, det vill säga motsatsen till den svenska självständiga kvinnan. En bild av hur invandraren sätts i kontrast till svensken växer fram; genom att betrakta invandraren som problematisk förstärks idealbilden av Sverige som jämställt och demokratiskt. Invandrarkillar kopplas, enligt artikeln, ihop med kvinnoförakt och med kriminella tendenser, medan invandrartjejer ses som "fångade mellan två världar"; den patriarkala familjens värld och den svenska moderniteten, och bilden av invandrarflickan som ett offer för kultur och religion förmedlas (ibid.).

Dessa stereotyper som visar sig i nyhetsrapporteringen från 1970-talet lever till stor del kvar i nyhetsrapporteringen i slutet av 1990-talet. Nya begrepp som hedersproblematik tillkommer och problematiseras i media. Övergripande kan sägas att invandraren generaliseras utifrån förutfattade meningar om hur "de är" (ibid.).

Bredströms (2006) bidrag till antologin lyfter fram hur invandrarkillar stämplas som mer våldsbenägna och patriarkalt formade i svenska mediala sammanhang, än killar som anses vara svenska. Bredström utgår från en händelse från år 2000, som brukar refereras till som "Rissnevåldtäkten", då en tjej blev sexuellt utnyttjad

av några unga män i Stockholmsförorten Rissne. Medialt fokuserades på de unga männens invandrarbakgrund och hur det kopplades till våldsbenägenhet på grund av "deras kulturella arv". Bredström (2006) finner en diskursiv skillnad i hur nyhetsrapporteringen inledningsvis diskuterar pojkarnas beteende ur en psykologisk synpunkt, det vill säga mer fokuserar på individerna och hur de kan ha gjort något så fruktansvärt. När det uppmärksammas att samtliga pojkar hade utländsk bakgrund ändras förklaringsmodellerna. Istället lyfts kulturella, ofta essentialistiskt förankrade, förklaringar upp till varför de utfört övergreppen (ibid.).

Park och Kemp (2006) har gjort en litteraturstudie där de undersökte offentliga dokument inom socialt arbete under perioden 1875-1924. De beskrev sin undersökning i hur en diskurs utvecklades om invandrare som problematiska. De observerade att socialarbetare analyserade invandrare och deras bostadsområden. De kom fram till att socialarbetare, trots goda intentioner, såg på invandrare som beroende av samhället. Dessa tankar kom att påverka den offentliga diskursen om invandrare som problematiska (ibid.).

Park (2005) har också undersökt hur engelskans "culture" (kultur) används inom det sociala arbetets diskurs genom en diskursanalys av ett antal vetenskapliga artiklar publicerade av bland annat *Social Work* och *Journal of Multicultural Social Work*. Begreppets användande legitimerar särskiljande av människor utifrån kulturell bakgrund, och har i stort sett ersatt orden "race" (ras) och "ethnicity" (etnicitet) inom socialt arbete. Kulturbegreppet har enligt författaren kommit att förknippas med minoritetsgrupper i det amerikanska samhället, och kopplas oftast samman med "the person of color". Studien menar också att begreppet bär med sig ett värde som kopplas till brister hos individen, på liknande sätt som användandet av "race" och "ethnicity" (ibid.).

Pringle (2010) har undersökt bland annat diskursen kring etnicitet i det svenska välfärdssystemet genom kvalitativa studier och även utifrån en genomgång av vetenskapliga artiklar. Resultatet visar en tendens om att kampen mot etnisk diskriminering inte tas i samma utsträckning som andra mer konventionella frågor så som förvärvsarbete och arbete i hemmet.

3. Teoretiska perspektiv

Essentialism, socialkonstruktionism och postkolonialism är tre etablerade perspektiv för att förklara begreppet etnicitet. Dessa kommer att vara en teoretisk plattform för undersökningen, och presenteras i följande kapitel. I avsnittet om den postkoloniala teorin beskrivs också begreppen hybriditet, det Tredje rummet samt diaspora. Vidare ges en inblick det intersektionella perspektivet, samt stämplingsteori och stigmatisering. Avslutningsvis presenteras begreppen "Vi och Dom Andra", "Ras, rasifiering och kulturalisering" och identitet, då det är begrepp som återkommer vid ett flertal tillfällen i Resultat/Analys-delen.

3.1 Essentialism

Ett essentialistiskt perspektiv på begreppet etnicitet brukar innebära att man ser på etnicitet som något som är oföränderligt. Ens etnicitet bestäms utifrån vem ens föräldrar är. Man föds in i en grupp och anammar den kulturen och de traditioner som under lång tid utvecklats på den platsen. Viktiga aspekter i etnicitetsbegreppet är enligt Ålund (2000) bland annat seder, språk och geografiskt territorium. Enligt essentialismen är kultur också något statiskt och olika kulturer bör skiljas ifrån varandra. Essentialismen menar därför att etniciteten säger något om individen. Exotism kan vara ett sätt att legitimera det essentialistiska perspektivet då man uttrycker att vissa etniciteter har en fallenhet för vissa saker. Det essentialistiska perspektivet är positivt till att grupper med olika kultur och nationalitet kan och bör särskiljas från andra. Att en person har en etnicitet innebär en känsla av lojalitet till den ursprungliga gruppen (Wikström 2009).

När Hylland Eriksen (2007) beskriver rasbegreppet så gör han det på ett sätt som har likheter med hur essentialismen ser på etnicitet. I samband med att han tar upp rasbegreppet skriver han om: "föreställningen att personligheten på något sätt är kopplad till ärftliga egenskaper" (Hylland Eriksen 2007, s 13).

Essentialistiska idéer leder ofta till kulturalisering av människor och grupper (Ålund 2002), ett begrepp vi beskriver närmare i den sista delen av Teoriavsnittet. Ålund (2000) kritiserar kulturessentialismen utifrån att kulturbegreppet ofta får ett etniskt förankrat inslag, trots att kultur enligt författaren bör ses som socialt konstruerat.

3.2 Socialkonstruktionism

Socialkonstruktionism har tre sammanfattade huvudpunkter som det ses ifrån; den första punkten är att socialkonstruktionism ses som social organisering. Den andra är att det sätts en gräns mellan etniska grupper. Den tredje och sista punkten är den egna individen eller gruppens uppfattning om ens egen etnicitet, i jämförelse med hur den uppfattas av andra. Konstruktionisterna menar att det är människors handlande som skapar etnicitet (Ålund 2000). Perspektivet visar på att; "Vi lär oss vår etnicitet, och vi kan också lära om" (Mattsson 2010, s 32). Etnicitet skapas när grupper ser sig som olika. Olikheter förstärks genom ritualer. Genom handlande kan man också byta etnicitet om också omgivningen accepterar detta.

Etniciteten anses också bli en produkt av ens egna och andras uppfattningar. En persons etnicitet får definieras av en själv men det har inget värde om inte andra uppfattar dig som den etniciteten. Även om du uppför dig enligt de sociala normerna inom den gruppen krävs alltså också andras acceptering. Etnicitet och kultur blir något som ständigt förändras, ett situationsbundet fenomen (Ålund 2000). Etnicitet blir värdefullt när grupper sätts i samband med varandra; ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv behöver det finnas fler än en etnisk grupp för att man ska kunna tala om etnicitet. Idag är det lättare för människor att ta del av andra etniciteter och kulturer genom att resa till andra geografiska platser och genom att prata med andra genom internet. Socialkonstruktionismen skapades

genom att man började skilja kultur och etnicitet ifrån varandra (Wikström 2009).

3.3 Postkolonial teori

Det postkoloniala perspektivet ser etnicitet som något som är språkligt (poststrukturalistiskt) och socialt skapat. Man blir sin etnicitet genom sina handlingar och ens identitet är ständigt föränderligt. Skillnaden mellan socialkonstruktionism och postkolonial teori kan sägas vara det maktperspektiv som saknas i socialkonstruktionismen (Wikström 2009). Själva grunden i postkolonialismen är antagandet att de historiskt koloniala maktstrukturerna i världen alltjämt påverkar människors liv, även efter att de koloniserade staterna blivit självständiga. Det betonas också att även om själva kolonisationsförtrycket skedde i kolonierna, påverkades också kolonisationsstaterna, och även länder som Sverige som inte varit en framträdande imperialstat, av kolonisationsstrukturen (Eriksson et al 2005).

Det postkoloniala perspektivet är kritiskt till begreppet etnicitet. Det anses vara ett begrepp som kan missbrukas för att diskriminera människor med hänvisning till deras etniska eller kulturella olikheter. Uppfattningen är att begreppet får samma konsekvens som rasbegreppet i människors liv. Begreppet etnicitet kopplas ofta ihop med ett visst utseende, vilket gör att det kan anses ha rasifierats (Wikström 2009). Det postkoloniala perspektivet ser en likhet i klass och etnicitet eftersom också etnicitet går att rangordna. Det postkoloniala perspektivet menar att etnicitet och ras inte är något man är utan ser det som en grund för skillnadsskapanden och rangordning mellan människor. Det postkoloniala perspektivet handlar om att lyfta fram maktskillnader. De postkoloniala forskarna ser allvarligt på begreppet etnicitet då det bidrar till att låsa in människor i homogena grupper (ibid.).

3.3.1 Hybriditet och Tredje rummet

Hybriditet och Tredje rummet är begrepp som används främst inom den postkoloniala teorin. Hybriditeten beskriver den kulturella identitetens föränderlighet som process (Wikström 2009). Begreppet "det tredje rummet" myntades av Homi Bhabha. Det utformades för att beskriva en ny dimension hos kulturbegreppet. Han menar, enligt Wikström (2009), att det inte går att prata om statiska kulturer, men att möjligheten att identifiera sig utifrån en essentiell etnisk eller nationell kultur fortfarande har betydelse för individer ur ett socialt perspektiv. På ett individplan kan sägas att om en individ definierar sig som svensk och pakistansk innebär det inte att personen är något statiskt "både och". Kulturens ständiga rörelse gör att ingen kultur kan ses som "originalkultur" eller förutbestämd, det är snarare så att alla kulturer alltid varit hopblandade. Det har alltså, enligt Bhabha, uppstått ett tredje rum där kulturella förtecken är rörliga och flexibla. Andra begrepp som står nära hybriditet och det Tredje rummet är "cut-and-mix"-identiteter och diaspora (ibid.).

3.3.2 Diaspora

Inom det postkoloniala fältet talas om *diaspora*, som betyder förskingring, eller utspriddhet. Själva förskingringen kan ses som en av diasporans grundförutsättningar (Hall 2005). Det kan ses som ett uttryck för att försöka förklara varför människor grupperar sig. Det handlar ofta om grupper som bosatt sig i ett annat land än sitt eget, ofta ofrivilligt, och som därav finner ett behov av att hålla ihop med varandra som kulturell grupp (Wikström 2009). Kulturen och det gemensamma språket kan ses som två faktorer till varför grupper i diaspora håller ihop, men till stor del beror sammanhållningen på en gemensam upplevelse av exkludering i samhället individerna befinner sig i (Stier 2008). I begreppet finns en underliggande känsla av förlust och separation, vilket stärker gruppen och individens behov av en gemensam kulturell identitet (Hall 2005). Den kulturella identiteten ses lätt som något fast och ursprungsbundet, något som individer i exil kan känna ett behov av att bevara, men Hall (2005) betonar dock dess föränderlighet.

3.4 Intersektionalitet

Intersektionalitet betyder skärningspunkt och är ett samhällsvetenskapligt begrepp som har sitt ursprung i den antirasistiska feminismen i USA. Intersektionalitet visar hur olika maktstrukturer påverkar varandra (Mattsson 2010).

Nyckelbegreppen inom intersektionalitet är etnicitet, kön, sexualitet och klass. Mattsson (2010) menar att kategorierna är självständiga men ändå sammanvävda med varandra. "Man kan alltså säga att intersektionalitet handlar om att göra en komplex och dynamisk analys av maktstrukturer" (Mattsson 2010, s 17).

de Los Reyes/Mulinari (2005) menar att intersektionalitet inte endast är något synliggörande utan; "Makt och ojämlikhet konstrueras även genom den vetenskapliga internaliseringen av en atomiserad världsbild som essentialiserar vår uppfattning av sociala processer och mänskligt handlande (de Los Reyes/Mulinari 2005 s, 8,9). Författarna betonar att inom den intersektionella analysformen ställs inte kvinnor och män emot varandra just utifrån genusrelaterade olikheter, utan flera olika aspekter som sexualitet, klass och etnicitet vävs in (ibid.). Kvinnor från medelklassen kan alltså ha mer gemensamt med män från medelklassen än till exempel kvinnor från arbetarklassen (Mattsson 2010). Enligt Mattsson (2010) går det inte att skilja dessa olika maktstrukturer ifrån varandra. Deras styrkor är hopknutna med varandra och deras betydelse kan variera i olika sammanhang. Mattsson (2010) berättar att etnicitet är relaterat till begreppet kultur som innefattas av bland annat språk, religion, seder och bruk. Kön är något som människor blir och förväntas göra. Samhället bidrar till att kvinnor och män uppför sig utefter dess förväntningar. Under 1800- och 1900-talet var synen på borgarklassens kvinnor att de inte skulle anstränga sig för mycket och att de skulle försörjas av sina män. Detta är också något som varit ideal för arbetarklassens kvinnor, men de var till skillnad mot borgarklassens kvinnor tvungna att arbeta samt att ta hand om sitt eget hem och barn, helt enkelt då de inte hade samma förutsättningar som borgarklassens kvinnor (ibid.).

Sexualitet menar Mattsson (2010) är ett begär som skapas och formas

kollektivt och klass är något som skulle kunna ses utifrån Bourdieus kapitalformer; Det ekonomiska kapitalet, Det kulturella kapitalet, Det sociala kapitalet och även det symboliska kapitalet.

Genusforskningen stod stilla men "begreppet intersektionalitet har varit ett sätt att försöka gå vidare genom att tala om och synliggöra förtryck på ett sätt som förmår hantera denna komplexitet" (Mattsson 2010 s 19). Med en intersektionell analys fångas samspelet mellan de olika kategorierna upp och ojämlikheten som skapas mellan och inom grupper (ibid.).

3.5 Stigmatisering/ Stämplingsteori

Stigmas härkomst är ursprungligen från det grekiska språket där termen var avsatt som något nedsättande i personers moraliska status. Enligt Goffman (2011) så brändes tecken in på personer som var stigmatiserade så att andra människor skulle veta att de skulle undvikas, speciellt i offentliga sammanhang. Men numera till skillnad från förr stigmatiseras inte personer via av andra påtvingade fysiska tecken, utan genom medfödda eller tillskansade yttre eller inre attribut som anses som avvikande från normen. "När en främling dyker upp i vår närvaro, då är vanligen redan den första åsynen av honom tillräcklig för att vi ska kunna kategorisera honom och fastställa vissa egenskaper hos honom". (Goffman 2011 s 12). Detta gör att främlingar hamnar i vårt medvetande och förändras från att vara en helt vanlig främling till en utstött person. Goffman (2011) menar att om någon stämplas på ett sådant sätt så innebär det stigma, för att det innebär att den främling som stämplas anses vara sämre än vad främlingen själv anser sig vara. Detta gör att det blir en skillnad mellan den virtuella och den faktiska identiteten eftersom man uppfattar något som sedan inte uppfylls. Förväntningar från omgivningen påverkar människor.

Människor är upplärda att dela in andra människor i olika kategorier för att lättare kunna veta vilka sociala koder som ska användas. De yttre attribut som människor registrerar kopplas till de föreställningar som finns kring personer med dessa attribut. När en främling dyker upp i vår närvaro kommer man troligtvis placera denna i en annan kategori än sig själv och den sociala identiteten konstrueras. Den avvikandes kategori ses som mindre önskvärd än den som anses vara norm. Varje person i en sådan kategori förväntas vara på liknande sätt. Den som kategoriserat in personen har föreställningar och förväntningar men detta är inte alltid något som individen är medveten om. Det är först när en individ inte uppfyller föreställningarna den haft på sig som individen märker av att den haft vissa förväntningar på sig från omgivningen. Våra intryck som vi tillskriver en person benämns som den virtuella sociala identiteten och de egenskaper den personen verkligen visar kallas i Goffmans stämplingsteori för den faktiska sociala identiteten (ibid.).

3.6 Teoretiska begrepp

3.6.1 Vi och Dom Andra

Användningen av "Vi och Dom Andra" eller "Den Andre" återfinns i ett flertal teoretiska perspektiv, som till exempel Goffmans stigmatteori och inom postkolonial teori (Jfr Goffman 2011; Mudimbe 2005). Goffman (2011) beskriver hur Främlingen omedelbart kategoriseras utifrån förväntade egenskaper, på grund av de attribut som Främlingen uppvisar. Begreppet har en stark koppling till exkludering och inkludering i samhället; de som anses avvika från normen blir förfrämligade. "Vi":et representeras ofta av majoriteten i ett samhälle, medan begreppet "Dom Andra" ofta förlänas minoritetsgrupper. Viktigt att uppmärksamma är också hur maktaspekten slår till; Vi:et, den normerande majoriteten, innehar makten att definiera Dom Andra (Wikström 2009). Hall (2005) lyfter upp hur "andriferingen" närmast blir en internaliserad egenskap hos Dom Andra; att vara den Andre blir en del av individens identitet, något som individen kommer att behöva ta ställning till.

3.6.2 Ras, rasifiering och kulturalisering

Den biologiska användningen av ras är utan vetenskaplig grund och är, förutom det, ur ett historiskt perspektiv förkastligt. Vår grund till att använda begreppet i uppsatsen är att den sociala betydelsen av ras alltså påverkar människor, utifrån rasism och diskriminering (jfr Wikström 2009).

Med etnifiering, som går att jämföra med begreppen kulturalisering och rasifiering, menar vi att en person ser på en annan som full av en viss etnicitet eller kultur utan att den andra själv fått möjlighet att definiera sin etnicitet för betraktaren. Det kan också vara att en person sagt sig tillhöra en etnicitet och en annan person då tänker sig att det innebär saker som den första personen inte sagt (ibid.). Ålund (2002) beskriver hur människor med förmodad utländsk härkomst i en svensk kontext kulturaliseras, det vill säga att det diskursivt används kulturella förklaringsmodeller för till exempel olika sociala problem. Ett exempel på sådan kollektiv kulturalisering skulle kunna vara det Bredström (2006) beskriver i sin artikel (se Tidigare forskning). Ingående i kulturaliseringsbegreppet finns en tankebild om kultur som något oföränderligt, vilket därmed också tenderar att öka avståndet mellan människor och grupper (Ålund 2002).

3.6.3 Identitet

Identitetsbegreppet kan dels ses ur ett kollektivt sammanhang, till exempel en nationell identitet, och dels på individnivå (Frisén/Hwang 2008). När vi använder begreppet identitet menar vi dels den individuella identiteten, det vill säga individens självbild och känslan av, eller frånvaron av, en jag-identifikation. Identiteten kan sägas vara konstruerad och beroende av flera olika faktorer. Frisé/Hwang (2008) lyfter fram två olika sätt att se på konstruerandet av identiteten; det ena sättet betonar individens egen progression, medan det andra

framhåller omgivningen och samhället som faktorer som påverkar identitetsutvecklingen. Identiteten kan vidare ses som kontextbunden och förhandlingsbar (jfr Hylland Erikssen 2007). Identitetsbegreppet har dock, som sagt, också en kollektiv funktion, till exempel i den kulturella identitet som Hall (2005) lyfter fram som relevant i talet om diaspora. Stier (2008) lyfter dessutom upp hur den etniska tillhörigheten får mer eller mindre betydelse i identitetsskapandet, beroende på vilket sammanhang en individ befinner sig i. För en individ som befinner sig i minoritet i ett land, kan etniciteten tänkas bli viktigare i identitetskonstruktionen (ibid.)

4. Metod

4.1 Metodval

Vårt syfte med uppsatsen var att undersöka socialarbetares tankar och föreställningar om begreppet etnicitet. Enligt Bryman (2011) ger kvalitativa undersökningsmetoder ett bättre resultat i de fall forskningen ämnar undersöka människors erfarenheter och upplevelser av verkligheten, vilket ligger i linje med det vi försökt göra. Av det skälet verkade en kvalitativ undersökning vara mest lämpligt för att uppnå syftet.

4.1.1 Deduktion och induktion

Deduktion är ett angreppssätt som främst används inom den kvantitativa forskningen. Kortfattat innebär det att forskaren ställer upp en hypotes eller utgår från en teoretisk ansats och undersöker därefter huruvida hypotesen stämmer överens med verkligheten. Ett induktivt angreppssätt innebär däremot att först samla in materialet och applicera ett lämpligt teoretiskt perspektiv utifrån materialet (Bryman 2011). Vi menar att vi inte kan argumentera för att vi har ett genomgående induktivt eller deduktivt angreppssätt. Vår förförståelse och tidigare forskning har hjälpt oss att formulera ett forskningsbart problem, och vi har därtill haft en tanke inför uppsatsen om att sannolikt använda vissa specifika teorier i vår analys. Samtidigt har vi varit överens om att vara öppna inför att andra teorier eller teoretiska begrepp kan komma att vara användbara, beroende på hur vår empiri ter sig.

4.1.2 Generaliserbarhet

Undersökningens generaliserbarhet visas främst genom att undersökningens resultat relateras till liknande etablerad forskning. Vi har gjort för få intervjuer för att kunna säga att vårt resultat är representativt för hela gruppen socialarbetare. Det var inte heller vår intention med undersökningen. Målet var att undersöka hur föreställningar om etnicitet kan se ut. Då socialarbetarnas reflektioner skiljer sig åt sinsemellan blir det allt mer tydligt att den kvalitativa forskningen visar på människans komplexitet. Det vi får fram i vår undersökning är hur dessa socialarbetare beskriver etnicitet och följaktligen säger vår undersökning någonting om hur man kan tänka kring etnicitet, vilket vi ser som ett bidrag till

forskningsområdet.

4.1.3 Validitet och reliabilitet i kvalitativ forskning

Validitet och reliabilitet används för att säkerställa legitimiteten och kvaliteten i forskningen. Validiteten undersöker huruvida de variabler som används verkligen mäter det som det sägs mäta. Då kvalitativa undersökningsmetoder sällan baseras på mätningar, är reliabilitetsbegreppet av större relevans (Bryman 2011).

Reliabilitet är snarlikt validitet, men handlar snarare om pålitlighet i metodval.

Det vill säga, en undersökning ska kunna göras om med samma metod i samma grupp och få ett likvärdigt resultat. De två begreppen har skarpa drag av positivism inom den kvantitativa forskningen, och är också mer lättanvända där, då vi tydligare kan se samband mellan olika variabler. Kvalitativ forskning undersöker subjektiva verklighetsbilder, vilket gör att andra kriterier krävs för att säkerställa legitimitet och kvalitet i forskningen (ibid.). Tillförlitlighet och äkthet är två begrepp som Bryman (2011) lyfter fram som värdefulla i en reliabilitetsutvärdering av kvalitativ forskning. I tillförlitlighetsbegreppet ingår bland annat pålitlighet och att visa att forskaren agerat i ”god tro”, det vill säga att vi har medvetandegjort oss om vår förförståelse och insikten att forskare inte helt kan bortse från sin egna subjektiva världsbild. Genom att reflektera över och redovisa vår förförståelse, samt vara transparenta och detaljerade i vår rapport och vårt resultat kan vi i mesta möjliga mån i alla fall bjuda in läsaren att själv avgöra om vår undersökning är tillförlitlig eller ej.

4.2 Förförståelse

4.2.1 Författare 1

Min förförståelse var starkt präglad av det jag lärt mig på kursen om etnicitet och migration. Jag hade inte grepp om vad etnicitet var. Jag såg problematiskt på användandet av etnicitet eftersom jag tyckte mig se att det ofta har lett till ett etnifierande av människor. Alltså ser jag problematiskt på att man tillskriver människor en etnicitet eftersom förväntade egenskaper följer med det. Som jag såg det fanns det ingenting statistiskt i etnicitetsbegreppet utan det var för mig socialt konstruerat. Jag ansåg därför att var och en borde få definiera sig själv. Jag såg också en tydlig rangordning i etnifierandet där de som ansågs vara vita och till stor del fria från etnicitet fick fler fördelar och de som ansågs fylla av etnicitet hade det svårare i samhället.

4.2.2 Författare 2

Jag hade ingen aning om vad begreppet etnicitet betydde innan jag började på Socionomprogrammet. Jag upplever att andra ser mig som utländsk även fast jag är född i Sverige, orsaken till att människor tolkar mig som utländsk tror jag är på grund av att mitt utseende inte stämmer överens med majoritetsbefolkningen. Jag har även själv definierat mig som icke-svensk eftersom det känts fel att definiera

sig som svensk. Mitt synsätt på etnicitet har varit väldigt "ras"-bundet. Jag har själv upplevt mig som mer maktlös än majoritetsbefolkningen. Ju äldre jag blivit desto fler skillnader mellan svenskuppfattade medborgare och mig eller "de andra" har jag sett och upplevt. När jag under utbildningens gång förstod vad begreppet etnicitet stod för var jag ännu inte färdig med min läroprocess, utan under kursen Migration och etnisk mångfald förstod jag de olika teoretiska förklaringarna på hur människor ser på begreppet etnicitet, detta mycket utifrån Wikströms (2009) sätt att se på etnicitet. Jag tyckte det var väldigt intressant under kursens gång att klasskamraterna som jag diskuterade med angående begreppet etnicitet tyckte likadant, de hade ett socialkonstruktionistiskt synsätt på etnicitet. Jag har aldrig tyckt att det är fel att komma ifrån ett annat land och ha en annan kultur än den svenska. Men det känns väldigt viktigt för människor att häva fram sin nationalitet och dess påstådda egenskaper. Därför tyckte jag att det skulle bli intressant att göra en forskning om begreppet etnicitet.

4.2.3 Författare 3

Min förståelse om hur etnicitetsbegreppet används i samhället innan jag började på Socionomprogrammet var en ganska essentialistisk syn, och jag tror att jag helt enkelt inte hade någon egen syn på just etnicitetsbegreppet. Jag själv upplever mig som inkluderad i majoritetssamhället. Jag har aldrig blivit ifrågasatt i min etnicitet och jag tror att det har gjort att jag helt enkelt inte behövt reflektera över den. Min förståelse grundar sig till stor del i den kurs om Migration och etnisk mångfald som jag läst på Socionomprogrammet, där jag främst fann den postkoloniala teorin intressant. Jag var tidigare medveten om en rangordning i samhället, men för första gången kände jag att den gick att beskriva med ord och jag märkte att det gjorde företeelser i min omgivning mer tydliga i ett maktperspektiv. Jag har en bestämd uppfattning om att det i samhällsdiskursen finns en statisk kategorisering av "svenskar" och "invandrare", med fokus på olikheter snarare än likheter och där det svenska ses som norm. Bara det faktum att en person anses vara något, "invandrare", istället för att det ses som att personen gjort något, "invandrat", tycker jag visar på hur statiskt samhället ser på etnicitet. Jag tror att jag är påverkad av den essentialistiska synen av etnicitet som kopplat till nationalitet och ursprung, då det för mig är en självklarhet att jag är påverkad av det samhälle jag är uppväxt i och lever i, men på ett medvetet plan upplever jag etnicitet som något socialt konstruerat.

4.3 Urval och avgränsningar

Vårt urval kan ses som ett målinriktat urval, då vissa krav ställdes på våra informanter (Bryman 2011); att de skulle vara yrkesverksamma inom socialt arbete, att de skulle ha en socionomexamen eller likvärdigt samt att deras arbetsplats låg i den specifika stadsdelen vi valt att utgå från.

Samtliga informanter som varit delaktiga i de individuella intervjuerna arbetar med ungdomar som målgrupp, medan informanterna i gruppintervjun främst arbetar med familjer. Samtliga informanter är utbildade socionomer förutom en

informant som har en utbildning likvärdig en magister i socialt arbete. Vi har valt att inte göra någon intersektionell analys av våra informanternas bakgrunder, utan främst fokuserat på det som informanterna uttrycker. Av det skälet väljer vi att inte redovisa deras ålder, kön, klass och så vidare, vilket vi menar också ökar anonymitetsgraden. Vid några tillfällen tar informanterna själva upp sina etniska bakgrunder i perspektiv som vi anser vara viktiga för att belysa etnicitetsbegreppet. Vi har då valt att anonymisera deras specifika bakgrund, men behållit deras reflektioner.

4.4 Tillvägagångssätt/genomförande

Ett av våra inledande steg i undersökningen var att söka fram tidigare forskning och användbar litteratur. Vi använde oss främst av de databaser som finns tillgängliga på Göteborgs universitetsbiblioteks hemsida, ub.gu.se. Där fann vi databaserna inom området Samhällsvetenskap, Sociologi och socialt arbete särskilt användbara för oss (t ex "ProQuest Social Sciences"). Vi har även använt oss av bibliotekskatalogen LIBRIS, GUNDA samt GUPEA för att söka fram litteratur. Vi har använt oss av engelska sökord och de svenska motsvarigheterna, och kombinerat dessa i olika konstellationer för att få fram mesta möjliga resultat. Exempel på de sökord vi använt är "social work*", "welfare", "professional", "post-colonial", "ethnicity", "ethnic", "discourse", "race", "labeling theory" och "stigma".

Vi har också använt oss av Statens offentliga utredningar (SOU) på regeringen.se för att söka efter information och grundkunskap. Dessutom har vi fått tips på tidigare forskning av vår handledare och seminarieledare.

För att strukturera upp vårt arbete gjorde vi en tidsplanering som främst inledningsvis varit en stor hjälp i arbetet. Vi upprättade också en loggbok för att kunna ha översikt över vad vi gjort och inte gjort. Efter att vi formulerat vårt syfte och våra frågeställningar skickade vi ut ett informationsbrev via e-mail (se bilaga 2) till våra tänkta informanter. Vi fann kontaktinformation bland annat via Göteborgs kommuns hemsida, men använde oss också av egna kontakter för att få kontakt med informanter. Vi intervjuade samtliga som arbetade i den valda stadsdelen som svarade oss. Informationsbrevet beskrev kortfattat vad syftet med uppsatsen var, samt att deltagande var frivilligt och att informanterna samt stadsdelen anonymiseras i uppsatsen. Vi valde även att sätta en tidsgräns för när vi hade möjlighet att göra intervjuer, för att se till att ha tillräckligt god tid på oss för att hinna bearbeta materialet och göra informanterna rättvisa.

4.4.1 De individuella intervjuerna och gruppintervjun

Vi valde att göra semistrukturerade intervjuer med sex informanter, samt en gruppintervju med tre informanter. Inför uppsatsen diskuterade vi hur många intervjuer vi borde göra. Poängen med att ha individuella intervjuer var att det skulle underlätta att få fram ett eget reflekterande. För att få ett rikare material valde vi att också göra en gruppintervju. Vi ville undersöka om interaktionen mellan de olika informanterna skulle ge andra mönster och perspektiv än de

individuella intervjuerna (Se Resultat/Analys). En risk vid gruppintervjuer är att informanterna påverkas av varandras åsikter, och att de kan uppleva det svårare att vara öppna i sina reflektioner (Nordenfors 2006). Vi upplevde dock att informanterna kände sig trygga nog i situationen för att uttrycka sina åsikter.

Den semistrukturerade intervjun har fördelen att forskaren har möjlighet att styra in intervjupersonen på det område hen önskar undersöka, samtidigt som den skapar möjlighet för intervjupersonen att reflektera mer fritt, och därmed kan ge ett mer fylligt svar. Den semistrukturerade intervjun ger också rum för följdfrågor (Kvale/Brinkmann 2009). Dessa kan vara användbara exempelvis när en informant använder ett begrepp som skulle kunna innefattas av olika betydelser, beroende på vem som använder det. Ett exempel på ett ord vi funnit komplext är begreppet "kultur".

Intervjuaren bör vara medveten om maktojämlikheten i intervjusituationen, och göra det som är möjligt för att minska informantens maktunderläge (ibid.). Vi valde att enbart vara två intervjuare vid varje tillfälle. För att än mer minska maktasymmetrin skulle vi kunna valt att vara endast en intervjuare, men vi menade att observationsfunktionen hos den andre var alltför viktig. Den mer passiva intervjuaren hade också till uppgift att inflika följdfrågor. Hen antecknade också under intervjuns gång. Vi valde att byta frågeställare efter halva intervjutidens gång. Då tog den andra personen över observations- och antecknarfunktionen. Skälet till det var att vi ville underlätta för intervjuaren att behålla fokus. Observationsfunktionen hjälpte oss att få insikt i hur informanterna reagerade vid olika frågor, då vi tänkte att det kunde bidra i analysen.

Intervjuguiden (se bilaga 1) utformades med en ambition om att ställa icke-ledande frågor, för att ytterligare stärka vår undersöknings reliabilitet (ibid.). Vi utformade en relativt strikt intervjuguide. Vi ville ha förberedda tydliga frågor, för att underlätta för oss intervjuare. Vid själva intervjutillfället försökte vi dock vara följsamma och låta intervjupersonerna reflektera fritt. Intervjun utgick från våra frågor men beroende på informanternas svar kunde nya frågor ställas. Vi strävade efter att ställa frågor som öppnade upp för olika perspektiv och ingångar till begreppet etnicitet. Kvale & Brinkmann (2009) lyfter fram vikten av att ställa frågor som är lättförståeliga och utformade med ett vardagligt språk, beroende på vem som intervjuas. Vi har valt att intervju professionella socialarbetare och tyckte därför att det var rimligt att en del frågor hade viss teoretisk komplexitet.

De individuella intervjuerna blev mellan 47 och 59 minuter långa. I början av varje intervju frågade vi om informanten godkände att vi spelade in, vilket samtliga gjorde. Samtliga informanter verkade vara avslappnade inför att bli inspelade och inspelningen var en stor hjälp för att göra en transkribering och kunna visa korrekt återgivna citat (Bryman 2011).

De inledande frågorna handlade om informantens utbildning, arbetslivserfarenhet och stadsdelen de arbetar i. Vi hade en förhoppning om att det skulle underlätta för att få informanten att känna sig trygg och avslappnad. Samtidigt gav det en värdefull bakgrundsbild kring stadsdelen och informanterna vilket underlättade i tolkningen av deras uttalanden. Efter att vi utfört vår första intervju valde vi att inleda intervju-sessionerna med en kort introduktion kring varför vi valt vårt uppsatsämne och övergripande vilka teman våra frågor tar upp,

som ett försök att trygga informanterna. Vi upplevde nämligen att vår första intervjuperson kände sig osäker och något defensiv kring våra frågor. Vi har hos övriga informanterna tyckt oss se en större känsla av trygghet när de fått veta lite mer om vad intervjun kommer innebära. Frågorna har justerats något under intervjuperiodens gång. Vi gjorde några tillägg samt uteslöt någon fråga som inte verkade vara relevant för vår undersökning. De tillägg vi gjorde var bland annat att mer konkret fråga efter andra maktordningar än etnicitet, samt en fråga kopplat till "etnisk identitet".

Intervjuplatsen kan vara av betydelse för resultatet av intervjun (ibid.). Intervjuerna gjordes på informanternas arbetsplatser. En fördel med det är att informanten befinner sig på en välbekant plats vilket skulle kunna öka informantens känsla av makt i intervjusituationen, samtidigt finns en risk om att arbetsplatsen stjälar uppmärksamhet och stör fokus i intervjun. Vid de flesta intervjuer hade vi möjlighet att sitta avskilt och ostört. Vid ett tillfälle i en av intervjuerna var vi dock tvungna att avbryta några minuter på grund av att informantens uppmärksamhet påkallades av en kollega. Vi har dock inte sett några tydliga tecken på att det påverkat intervjun.

Gruppintervjun var den sista intervju vi gjorde. Även den utfördes på informanternas arbetsplats. Intervjun tog 1 h och 27 minuter. De sista tio minuterna var enbart två av informanterna på plats, då den tredje hade ett ärende att utföra. Vi upplevde att dessa tre informanter kände sig mer trygga att prata fritt i intervjusammanhanget. Det skulle kunna vara kopplat till att de var fler än intervjuerna till antal, vilket minskar maktasymmetrin. Kanske finns det också en trygghet i att inte vara "ensamt utsatt" i en intervjusituation.

Även om vi arbetat för att utgå från öppna frågor i vår intervjuguide är det viktigt att klargöra att vi då och då under intervjuernas gång av misstag ställt följdfrågor som kan ses som ledande. Vi har dock försökt att uppmärksamma oss på det i analysprocessen.

Vi är medvetna om att hur vi formulerat en fråga påverkar intervjupersonernas svar. Till exempel kanske frågan "Går det att byta etnicitet?" gör att intervjupersonen för första gången tänker sig att möjligheten att byta finns. En person med en stark essentialistisk syn på etnicitet kanske aldrig tidigare tänkt den tanken, men just därför tyckte vi att det var en betydelsefull fråga att ha med. Vi diskuterade också frågan om det finns någon svensk etnicitet. Vi intervjuare ställde alltså en fråga grundad i en essentialistisk tanke om etnicitet bunden till nationalitet, vilket skulle kunna ses som en ledande fråga. Vi motiverar det med att vi trots allt kände att den bidrar till undersökningen, då vi menar att frågan riktar uppmärksamheten mot svårigheten att definiera vad etnisk tillhörighet egentligen innebär.

4.4.2 Transkribering

Samtliga författare har deltagit i transkriberingen. Då vi varit två intervjuare per intervju, valde vi att den tredje uppsatsförfattaren skulle transkribera de intervjuer hen inte deltagit i, för att på ett så smidigt sätt som möjligt sätta sig in i de intervjuerna. Gruppintervjun transkriberades av samtliga författare. Intervjuerna

transkriberades ord för ord. Vi har dock ändrat något i transkriptionerna, då vi omvandlat talspråket till skriftspråk, för att underlätta för läsaren. När forskare ändrar i transkriptioner finns alltid en etisk aspekt att ta i beaktande. Vi såg det som etiskt viktigt att vara så trogna informanternas egna ord som möjligt.

4.4.3 Analysmetod

Vår analys kan beskrivas som en teoretisk tematisk analys, med ett angreppssätt som närmast kan beskrivas som konstruktivistiskt. Ett konstruktivistiskt synsätt innebär att tolkaren uppfattar fenomen, exempelvis etnicitet, som socialt konstruerat utifrån människors subjektiva verklighetsbilder; vilka föreställningar konstruerar det specifika fenomenet? Konstruktioner kan ses som föränderliga processer som alstras genom mellanmännsliga interaktioner och diskurser (Sahlin 2002). I den här vetenskapliga undersökningen innebär det konstruktivistiska angreppssättet att vi strävat efter att upptäcka vilka föreställningar socialarbetarna har om etnicitet, det vill säga hur konstruerar de begreppet etnicitet?

En fördel med en teoretisk analys är att det möjliggör att lyfta upp fenomen som kanske inte hade uppenbarats automatiskt för läsaren. Samtidigt finns en risk att missa intressanta aspekter som inte lyfts upp genom en specifik teori (Kvale/Brinkmann 2009). Det forskningsområde vi valt innehar ett antal etablerade teorier (se Teoretiska perspektiv), som därav synes tillämpliga på vårt insamlade material. Vi har valt att använda oss bland annat av dessa, men valde att vara öppna inför möjligheten att andra belysningspunkter och teman skulle kunna vara av lika stort värde i vårt resultat. Tack vare den flexibiliteten har vi fått andra perspektiv på materialet, än vad vi hade fått om vi enbart fokuserat på de etablerade teorierna.

En tematisk analys kan innebära ett flertal saker. Det kan t ex vara att söka teman i datamaterialet inför en kodningsprocess, eller som ett sätt att utföra själva kodningen (Bryman 2011). Den tematiska analys vi utfört har varit ett sätt att utföra en kodning av citaten. Då vår ingång till materialet varit konstruktivistiskt kan kodningen snarast beskrivas vara ett sätt att tematisera socialarbetarnas föreställningar kopplat till etnicitet. I den inledande delen av analysen valde vi att fokusera på två intervjutranskriptioner vardera för att söka efter olika teman som lyfte upp olika konstruktioner av etnicitet och dess betydelse, samt skillnader och likheter mellan intervjuerna. Som en del av den processen påbörjades en kodning av citat under tiden, utifrån de teman som utkristalliserade sig. Därefter gick vi över till att läsa de övriga som vi inte hade fokuserat på initialt. De teman som så småningom utmärkte sig fick arbetsnamnen ”Ambivalensen (mellan en socialkonstruktivistisk syn och en essentialistisk syn på etnicitet)”, ”Etnicitet i ett maktperspektiv”, ”Intersektionalitet”, ”När blir etnicitet viktigt?” samt ”Struktur vs individ när teorin möter praktiken”.

De teman vi fann i kodningsprocessen har i ett senare skede omfördelats och delats upp i underteman, för att underlätta för läsaren och ytterligare strukturera upp resultatet. Vi fördelade därefter ut huvudansvaret att skriva de olika analysavsnitten. Vi har dock varit delaktiga i skrivprocessen i samtliga texter i uppsatsen, på så vis att vi gett varandra stöd och hjälp i formuleringar och

tankegångar.

4.5 Etiska överväganden

I vetenskapliga undersökningar har forskare stora krav på sig att uppfylla etiska förpliktelser gentemot sina informanter. (<http://codex.vr.se/>). Inför uppsatsen diskuterade vi olika etiska aspekter. Bland annat uppkom diskussionen om individer kan uppleva situationen och vårt forskningsämne som kränkande (då vi utifrån vår förförståelse uppfattar etnicitet som ett ämne som kan upplevas som känsligt) under någon del av forskningsprocessen. Vi är medvetna om den risken, men vi menar att nyttan med undersökningen överväger risken då det finns ett stort behov av att lyfta dessa frågor för att få ett öppnare klimat och underlätta diskussionen om etnicitet.

Intervjupersoner kan tänkas känna stress under intervjun (Kvale/Brinkmann 2009). Vi har därför försökt ha ett öppet och respektfullt bemötande i intervjusituationen. Valet att vara två intervjuare per intervju, istället för tre var medvetet för att försöka göra maktförhållandena i intervjusituationen så jämlika som möjligt, samtidigt som vi ville vara minst två personer för att kunna anteckna och underlätta observationer i intervjun. Vi menar dessutom att valet att intervjua professionella socialarbetare gör maktojämlikheten mindre än om vi hade valt att intervjua brukare.

Bryman (2011) beskriver fyra etiska principer som vi strävat efter att uppfylla; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Informanterna i vår undersökning fick inledningsvis ett informationsbrev (se bilaga 2). Informationsbrevet innehöll bland annat information om vad uppsatsen önskar undersöka, hur lång tid intervjun beräknas ta och att plats och tid bestäms utifrån deras möjligheter. Vi informerade även om att deras namn och arbetsplats kommer vara anonymiserade i uppsatsen och att deltagandet är frivilligt.

Informanterna ombads skriva under ett samtyckesdokument (se bilaga 3). I dokumentet finns information om konfidentialitet och frivillighet. Samtyckesdokumentet betonar även att materialet enbart kommer användas i den här uppsatsen, för att uppfylla den etiska principen om nyttjandekrav.

För att uppfylla konfidentialitetskravet har vi undvikit att skriva deltagarnas riktiga namn i våra transkriptioner och förvarat transkriptionerna så säkert som möjligt. Vi inser att det finns en risk att andra inom verksamheten kan räkna ut vem som har sagt vad. I vårt resultat och analys har vi försökt minimera den risken genom att utesluta citat som uppenbart kan kopplas till en specifik person eller arbetsplats. Vi har istället valt att beskriva innehållet i citatet. För att än mer stärka anonymiteten har vi valt att inte avslöja vilken stadsdel informanterna arbetar i.

4.6 Några förtydliganden inför läsning av Resultat/Analys

Vi har valt att anonymisera våra informanter. Istället för att använda deras riktiga namn benämns de som IP1, IP2, IP3, IP4, IP5 och IP6. De informanter som deltagit i gruppintervjun benämns som GIP1, GIP2 och GIP3. Vid de tillfällen informanterna nämner stadsdelens namn har vi ändrat till [stadsdelen] i citaten. Vid några tillfällen nämner informanter tredjepersoner vid namn. Vi har då valt att ändra till [person] i citaten. I några citat har vi lagt till något ord för att underlätta läsningen och förståelsen av citatet. Dessa ord markeras genom att använda [och]. Vi har också valt att genomgående i analysen benämna informanterna som "hen" för att ytterligare anonymisera dem och för att vi inte fann några skillnader i svaren beroende på informanternas kön.

5. Resultat/Analys

Analysen är indelad i tre huvudkategorier; Betydelsen av etnicitet, Etnicitet i ett maktperspektiv och Den Andre. Betydelsen av etnicitet är indelad i underkategorierna; "Ambivalens", "Vem kan byta etnicitet?" och "När blir etnicitet viktigt?". Maktavsnittet tar upp; "Gemenskap eller skillnadsskapande?", "Rasifiering och maktordning utifrån etnicitet", "Stigma och stereotypifiering" och "Intersektionalitet". Avsnittet "Den andre" tar upp "Att förstå den andre" och "Problematiken i området".

5.1 Betydelsen av etnicitet

5.1.1 Ambivalens

I informanternas resonering kring vad etnicitet är kan uttydas en tydlig dubbelhet hos samtliga. Informanterna beskriver både ett essentialistiskt och ett socialkonstruktionistiskt perspektiv på etnicitet.

IP1 visar på ett essentialistiskt synsätt då hen berättar följande när frågan om vad hen tänker på när hen hör ordet etnicitet ställs;

IP1: Det är ju... människors härkomst. Var de kommer ifrån, [...] nationalitet, [...] vart man är född. Och även, om man inte är född [i det landet], var ens föräldrar är födda, och... Vad de har för ursprung [...] Och, i det så innebär det en del annat som kultur, och religion och det liksom ingår många delar i det [...] det är vissa kulturer bundna till vissa platser och vissa länder.

IP1 lyfter alltså fram ett perspektiv på etnicitet där det är arvet som avgör. Att etniciteten också innebär att man har en viss kultur och religion är ytterligare en

essentialistisk tanke (jfr Ålund 2000). Nedanstående citat visar däremot på en möjlig socialkonstruktionistisk tankegång;

IP1: Jag vet inte riktigt om etnicitet innebär bara härkomst, [...] vissa [...] kan vara från samma land men det finns olika religioner, och så håller vissa, som är en religion, mer ihop från det landet. Jag tänker [...] speciellt på såhär syrianer och assyrier [...], de är ju från Irak eller Syrien och sådant, fast dom ser sig som en egen etnisk [...] grupp för att dom har en helt annan religion.

När hen talar om att assyrier ser sig som en etnisk grupp trots att de inte har samma härkomst så tolkar vi det som att hen är något flexibel med vad som är en etnicitet. Hen lyfter också upp att de ser sig själva som en etnisk grupp vilket är en viktig del i konstruerandet av en etnicitet inom socialkonstruktionismen (Wikström 2009).

IP2 beskriver etnicitet bland annat som “spännande, roligt, berikande.” Att det är spännande kan tolkas som att det är något som är nytt och kanske ovanligt. Att det är roligt vittnar också om att det finns en tanke om att det är något positivt att olika etniciteter finns, och att det är berikande tyder på att hen tänker sig att det finns olika etniciteter som kan bidra med olika kunskaper eller kvalitéer. Det för tankarna till exotismen som Wikström (2009) tar upp som en del av essentialismen.

Angående kulturer och traditioner nämner hen att det “finns också negativa som krockar med den svenska kulturen, när det gäller ungdomar och sexualitet, tänker jag ju då på.” Inom essentialismen ser man vinster med att personer med olika etnicitet hålls åtskilda (ibid.). Tanken på kulturkrockar som existerande tolkas i det här fallet grunda sig i en essentialistisk syn där det skapas problem när två olika etniciteter möts.

I nedanstående citat skulle man kunna utläsa att IP2 pendlar mellan en essentialistisk syn på etnicitet till en socialkonstruktionistisk i samma citat:

J: Är det någon annan som har samma etnicitet som dig?

IP2: Här, nej det är det inte. För att jag är född i [ett land i Europa] och min mamma är från [ett annat europeiskt land] och jag är uppvuxen i Sverige. Det är det inte så många som har, och gift med en [person från ett annat land] så jag har uppblandat.

Först beskriver IP2 etnicitetsbegreppet som grundat i var man är född och vem ens föräldrar är, men efter det lägger hen till att partnern är från ett annat land och att det då spelar in i etniciteten. Det senare blir alltså en mindre statisk och mer socialkonstruktionistisk syn på begreppet där det är möjligt att förändra sin etnicitet om man lever med någon från en annan etnicitet. Etnicitet är för IP2 också vanor. Att hen associerar det till något man gör tyder på ett socialkonstruktionistiskt sätt att se på begreppet.

IP3 uttrycker en essentialistisk syn på begreppet: “etnicitet är identitet och kultur liksom ihop med geografiska områden på något sätt.” Hen kopplar alltså

ihop etnicitet med både kultur och ursprung. Men i citatet som följer verkar hen tänka att etnicitet inte egentligen säger något om en person:

IP3: När man jobbar här så får man alltid frågan vad är det för ungdomar i verksamheten. Var kommer de ifrån? [...] de vill alltid veta den etniska bakgrunden... och sen helt plötsligt en dag så började jag tänka såhär: Jaha, och liksom vad är det man säger med det? Det fanns liksom ingen poäng med de uppgifterna för det, det betydde ingenting.

På frågan om man kan veta om en annan person har en viss etnicitet svarar hen;

IP3: ... vi tror ju att vi gör det hela tiden. [...] Ibland är det ju väldigt enkelt men man kan aldrig ta någonting för givet, eller det kan man ju absolut inte göra, för det beror ju på vart man är uppvuxen och vad de identifierar sig med och vad de väljer. Det handlar ju mycket om val och känsla och bakgrund och det ser man ju inte på någon... sen att man har rätt många gånger gör ju inte att det alltid är rätt liksom.

Å ena sidan tänker hen sig att man ibland "har rätt" när man bara gissar utifrån vad man kan se på en människa, vilket kan styrkas som ett essentialistiskt synsätt. Å andra sidan säger hen att etnicitet kan vara ett val och handla om vad en individ identifierar sig med vilket tolkas som socialkonstruktionistiskt. Följande citat visar tydligt på ett socialkonstruktionistiskt perspektiv på etnicitet:

IP3: ... ursprungssvensk, vad är det? [...] Sverige traditionellt har ju varit vitt, protestantiskt, ja, efter det blivit katolskt [...] folk flyttar på sig. Vi byter positioner och vi tar till oss olika erfarenheter och så, så idag tycker jag absolut inte att man kan säga att det finns en etnicitet som tillhör det svenska."

När IP4 talar om vad som är problematiskt i samhället och vad som är en del i lösningen så förespråkar hen en: "blandning av olika kulturer så man kan lära av varandra". Tanken om att det finns något särskilt att lära sig av en annan kultur kan kopplas till essentialismen, men däremot är inte synsättet att det är bra att blanda olika kulturer essentialistiskt (Wikström 2009). På frågan om man kan se på en människa vilken etnicitet den har svarar hen;

IP4: Ja det tycker jag. Språket, sätt att bemöta, hur man är i grupp [...] den här värmen som finns då [...] om man tittar på grupper idag så pussas det och kramas jättemycket bland andra som kommer ifrån andra etniciteter och kulturer.

Följande uttalande har både essentialistiska och socialkonstruktionistiska inslag: "... då tar man väl med sig det som [man] vill ta med sig, som man tycker är bra, som man tycker är roligt [...] och då är väl det typiskt svenskt eftersom man bor i Sverige eller?"

En förutsättning om att man har något speciellt som man tar med sig ser vi som essentialistiskt. Men tanken om att det som är svenskt kan förändras är ett konstruktionistiskt perspektiv på vad etnicitet är (jfr Wikström 2009). IP4:s följande citat tyder på en socialkonstruktionistisk syn på etnicitet; “Jag tänker mig själv om jag skulle flytta... till ett annat land [...], så hade ju man känt sig svensk och i jämförelse med dem som bor i just det landet”.

Nedan följer ett citat av IP5 som kan tolkas uttrycka en essentialistisk syn på etnicitet;

IP5: ... jag är svensk då. Jag har inga rötter i ett annat land, mina föräldrar kommer också från Sverige. Man behöver gå så långt [tillbaka] som 1700-talet för att hitta de som kommer ifrån [ett land i Europa][...] Vi väljer att benämna det, att prata om folk utifrån ‘ja men han är alban och svensk’,[...] För att förklara vissa kulturella saker som den personen går igenom [...] Vi är olika men det kanske är en bra sak.

Att ens etnicitet avgörs av plats och blodsband, samt att man tänker sig att en tänkt etnicitet säger någonting om en person eller visar på en statisk olikhet är essentialistiska perspektiv på etnicitet (Wikström 2009).

IP5 reflekterar också på ett sätt som tyder på att hen har en socialkonstruktionistisk syn på etnicitet:

J: ... hur byter man [etnicitet]?

IP5: Genom att benämna det [...] eller bara bestämma sig för sig själv. Så tror jag att det är väldigt lätt att göra, men för ens familj eller för någon annan släktgruppering eller inför din arbetsplats eller så är det kanske inte alls lika lätt.

Det socialkonstruktionistiska perspektivet betonar att en viktig förutsättning för att kunna byta etnicitet är att det måste accepteras av andra (Hylland Eriksen 2007). IP5 visar också här en konstruktionistisk syn på själva begreppet etnicitet: “om man säger att du inte har någon etnicitet att ‘Jag är en världsmedborgare’, okej då lägger du också en värdering i vad etnicitet är för någonting för dig.”

Hen tänker sig alltså att begreppet etnicitet kan betyda olika saker för olika personer. Med detta i åtanke kan det vara så att skälet till att hen lyfter fram två olika sätt att se på etnicitet är för att hen är medveten om att det finns olika perspektiv. Samtidigt verkar det som att hen inte har bestämt sig för vilken av dem som hen tycker förklarar verkligheten så som hen själv ser den.

IP6 visar upp en socialkonstruktionistisk syn på begreppet då hen säger att det beror på hur man definierar sig själv, men hen säger också:

IP6: Om man tänker etnicitet lite som ursprung. (S: mm). Som jag tror att många tänker, att det handlar om vart man kommer ifrån, vad man har för ursprung, så har alla en etnicitet.

Under intervjun genomsyrar dessa två bilder hens uttalanden. I en del av svaren

blir det tydligt att hen bygger svaren på den uppfattning som hen beskriver att andra har, men i nedanstående citat verkar det som att hen också har det perspektivet på vad begreppet betyder:

IP6: ... det är ju ursprung tänker jag ganska mycket. Tänker vart man är uppväxt eller vad man har för påbrå [...] alltså släkt såhär men [...] eftersom etnicitet inte är så definierat så kan det ju vara någonting som man definierar själv, du kan bestämma helt själv [...] men, äh, man är ju liksom ändå inte en individ som bara finns helt utan sammanhang, man finns ju alltid i ett sammanhang och det finns en bakgrund, det finns en historia...

I slutet av citatet har hen dock en mer socialkonstruktionistisk bild där omgivningens uppfattning av vilken etnicitet man har påverkar individens möjlighet att definiera sig själv.

Gruppintervjun innehöll fler essentialistiska tankar än de individuella intervjuerna. Stämningen i rummet som uppstod var mer lättsam i denna intervju. När intervjupersonerna resonerade kring vad som gjort att de jobbar i den stadsdel de nu jobbar i, uttryckte GIP1 sig såhär;

GIP1: Jag själv kommer ju från ett annat land och tyckte ändå att jag kan bidra jättemycket, har en annan förförståelse, och älskar just det här att träffa olika kulturer.

Även GIP3 uttryckte att hen har en bakgrund som gör att hen på ett särskilt sätt kan bidra i stadsdelen. GIP2 berättar om vad arbetsplatsens normer är kring anställning; "Vi pratar om i termer att mångfald bland anställda, att de berikar till exempel, att det är något positivt." Detta ser vi som en essentialistisk syn på etnicitet där mångfald fungerar som ett ord som innefattar att det finns ursprungsbundna skillnader, och att man tänker sig att det innebär vissa egenskaper. Som vi tidigare beskrivit är det dock inte essentialistiskt att tänka sig "kulturblandning" som något positivt.

GIP2: För mig så [...] är etniciteten och var jag kommer ifrån, eh, kanske inte lika viktig [som] för er som bor i ett annat land, än ert ursprungsland.

GIP2:s reflektion ovan kan ses som socialkonstruktionistisk på det sättet att den grundas i antagandet att etniciteten kan bli mer eller mindre viktig beroende på omgivningen och kontexten. Samtidigt kopplar hen etniciteten till ursprung vilket anses vara en essentialistisk tanke (Wikström 2009).

GIP3 för fram en socialkonstruktionistisk tanke kring etnicitet:

GIP3: Det är många gånger kanske det här med språket att man kanske inte har språket eller ursprungliga språket från föräldrarna att man växer ifrån det och så hamnar man i mer och mer tillhör den stora etniciteten istället för sin egen.

Hen tänker sig alltså att det är möjligt att mer och mer dras mot en annan etnicitet.

När vi frågar om vad etnicitet är väcker det essentialistiska tankar hos de vi intervjuar, men de flesta av dem har inte en sådan syn vilket märks i andra formuleringar som de gör. När de ska beskriva vad etnicitet är har de ibland en essentialistisk formulering för det. När de utvecklar sina tankar ser de problematiskt på att man ger personer en etikett som innefattar negativa saker, vissa tycker att det är negativt att det laddas över huvudtaget. Vissa ser också problematiskt på att man överhuvudtaget tillskriver personer en etnicitet eftersom den kanske anser sig ha en annan. Vi finner också en skillnad i hur några informanter tycker att begreppet borde definieras och hur informanterna tror att andra definierar begreppet.

5.1.2 Vem kan byta etnicitet?

Frågan ”Kan man byta etnicitet?” ställdes i intervjun för att utmana en eventuell essentialistisk bild av etnicitet. Det visades att informanternas synsätt skiljde sig något. IP5 beskriver här sin uppfattning om tanken att byta etnicitet;

IP5: Ja, det kan man säkert och det är fritt fram att göra tror jag, om man väljer etnicitet utifrån det landet man bor i, om det är så enkelt, då kan man väl byta när man vill, så länge man flyttar så [...] Man har två eller tre etniciteter utifrån [att] din mamma kommer från ett land och [din] pappa från ett land [...] Kanske ens styvpappa från ett tredje land och sen så bor du i ett fjärde land. Då kan man säkert ha sju olika etniciteter om man vill. [...] Så då är det nog fritt fram att byta hur man vill och det är väldigt liberalt av mig (skratt). Och jag tror inte att det alltid är fritt att välja, utan att någon valt åt dig, men i teorin så tror jag att det går.

J: ... hur byter man?

IP5: Genom att benämna det då kanske, eller bara bestämma sig för sig själv. Så tror jag att det är väldigt lätt att göra, men för ens familj eller för någon annan släktgruppering eller inför din arbetsplats eller så är det kanske inte alls lika lätt. [...] i en teoretisk och fri, liberal värld så är det väl fritt fram för personer att välja helt för sig själv. Samtidigt så förstår jag att det inte är helt oproblematiskt att välja fritt.

IP5 beskriver sin uppfattning som liberal. Hen menar att det ur ett teoretiskt perspektiv är möjligt att byta etnicitet. Samtidigt är det intressant att hen väljer att koppla etniciteten till en geografisk plats; det går alltså att byta men det går inte att byta hur som helst, utan man bör ha en koppling till en geografisk plats som anknyter till en specifik etnicitet, gärna en anknytning via släktband. Hen visar upp ett visst tänkande som kan kopplas till hybriditet, då hen menar att det går att ändra. Samtidigt verkar hen ha uppfattningen om etniciteten som något ganska statiskt; man lägger till etniciteter. Om vi ser etniskt kulturella betingelser som föränderliga, drar hen sig härmed bort något från den hybrida tanken. Hen lyfter däremot en annan aspekt; du kanske inte har möjligheten att välja, då någon annan redan valt åt dig (jfr Wikström 2009). IP6 visar upp en snarlik uppfattning som

IP5, dock med vissa skillnader:

IP6: [...] Om man definierar sig själv så kan man ju säkert byta. Om jag flyttar till ett land, säg att jag flyttar till Polen och bor där resten av mitt liv då kanske jag definierar mig som polsk istället för att definiera mig som svensk. Till exempel. Men sen, det kanske är svårare om man flyttar nånstans där det blir tydlig skillnad. Om jag flyttar till Japan så syns det att jag inte är, alltså att jag inte har japanska föräldrar, eller japansk släkt, eller sådär, det syns ju på utseendet, men jag kan ju ändå definiera mig som jag känner mig enligt etnicitet. Enligt ras skulle jag inte ha den möjligheten liksom.

IP6 visar här upp en bild av etnicitet som till viss del är föränderlig och med en större påverkansmöjlighet än "ras" (jfr Hylland Erikssen 2007). Hen kopplar också etniciteten till en geografisk plats och beskriver att det är svårare att byta etnicitet "där det blir tydlig skillnad". Det kan tolkas som en förståelse om att hur andra betraktar mig, påverkar min möjlighet att accepteras för hur jag väljer att definiera min etnicitet. IP3 beskriver det fenomenet på ett väldigt tydligt sätt;

IP3: Det är en helt annan sak, hade jag kommit från Somalia och Sverige hade ju andra hela tiden betraktat mig som något annat. Jag kommer ju undan, eller vad man ska säga. Det är väldigt roligt i samtal med ungdomar [...] diskutera vem som är mest svensk [...] för jag flyttade hit när jag var elva, och kunde ingen svenska förrän jag var elva. Och jag har ju ungdomar som säger till mig att jag är mer svensk än vad de är trots att de är födda i Sverige och deras föräldrar är födda i Sverige. [...] De har aldrig varit i det landet som tillhör deras mor- och farföräldrar [...] men eftersom de är svarta så är det fortfarande så att jag är mer svensk än vad de är, och det tänker jag mig att det beror ju på hur andra talar om för dem, [...] den här ständiga frågan liksom; "Var kommer du ifrån?", och att man kategoriseras ständigt in i den här "invandrargruppen". Det har jag aldrig gjort för jag är blek och har fräknar liksom, så jag antas vara svensk.

IP3 lyfter här upp konflikten mellan rätten att definiera sig själv, och hur andra kommer ge motstånd om personen inte besitter de egenskaper majoriteten anser att hen bör ha. IP3 har inte stött på något motstånd, då hen menar att hens utseende gör att hen smälter in i majoritetsbefolkningen, och visar en medvetenhet om att det inte är lika självklart för alla. Det tredje rummet möjliggör, eller snarare förutsätter, sådana rörelseprocesser (Rutherford 1990), men frågan är om det verkligen går för alla?

IP4 beskriver svårigheterna med att byta etnicitet på följande sätt;

IP4: En bra fråga... Det präglar ju en så himla mycket, det finns ju de som försöker bryta sig loss, man behöver inte ta etnicitet man kan ta dom som växer upp med Jehovas Vittnen till exempel, eller andra religiösa [...] Jag har ju träffat en del av de ungdomarna, som var med, vars föräldrar

fortfarande är med. Jättetufft alltså. Man blir ju utesluten [...]. Antingen är du med, eller så är du emot. Jättemycket så. Så jag tror att det är jättetufft. [...] Det, det du betraktas lite som förrädare nästan, om du skulle göra det. Det är tufft.

IP4 väljer att använda religion som jämförelse med etnicitet (vilket diskuteras mer i avsnittet om Intersektionalitet). IP4 har även tidigare under intervjun berättat att hen starkt kopplar ihop religion med etnicitet. Det verkar som att hen tycker det finns liknande svårigheter med att bryta från en religiös tillhörighet, som att bryta med en etnisk tillhörighet. Som beskrivet menar hen att hen tror att det går att byta, men att det är mycket svårt. Konsekvensen av att byta blir enligt IP4 ofta att du utesluts från gemenskapen. Kanske kan det tolkas som att också IP4 upplever att det går att byta, men att individen får vara beredd på ett motstånd.

Informanterna från gruppintervjun verkar vara eniga om att man inte riktigt kan byta etnicitet, utan att det snarare handlar om att man berikar den etniska identitet man har:

GIP1: Jag tror att det är individuellt. Det finns ju folk... [...] Jag känner och har hört folk som byter efternamn och försöker smälta in helt och hållet. Sen är det liksom upp till var och en. Jag skulle aldrig göra det! Aldrig!

GIP2: Men visst alltså, man kan väl ha etniciteten [...] Man måste kunna ha ett ursprung och en ny, en nuvarande och en i dåtid. Kanske en kommande om man flyttar till ett tredje land. Så jag tror man kan [byta]. Man har alltid kvar sina rötter men man kan liksom lägga till.

GIP3: Ja, men frågan är vad är det att byta, alltså din fråga, om man går tillbaka till den. Vad är byta? Ska man berika det, ska man...

GIP2: Jag tror inte man byter ut det kan man aldrig göra.

GIP3: För jag kan aldrig ändra på mitt utseende. [...] Mitt ursprung är från [ett land] och mitt utseende, och jag betraktas av andra som sådan, så det är jättesvårt. Om jag blonderar håret så är jag [ändå] den jag är liksom (skratt).

GIP2: Det sitter på insidan.

GIP3: Ja, precis. Det är där identiteten och själva känslan [finns], så att, ja, jag tror man berikar det, som jag säger.

GIP1 Absolut.

Informanterna uttrycker tankar som också uppstått i de individuella intervjuerna men möjligen utvecklas tankarna på detta mer utförliga sätt eftersom de har chans att interagera med varandra. De verkar se det som att etniciteten är något som internaliserats i en människa och blir en del av identiteten och därför inte kan bytas ut, utan endast möjligen berikas. Också här kan vi se en tanke om en viss hybriditet, dock med en funktion om att lägga till och berika sin identitet. Själva essensen i den etniska identiteten är på så vis fortfarande något statisk, men den kan skapa en sammanblandad formation. GIP3 säger också att på grund av hur hen ser ut, kommer andra aldrig helt betrakta hen som bara svensk. Här lyfts alltså också aspekten om vem som har möjlighet att definiera vem.

På frågan om en svensk etnicitet svarar IP6 följande:

IP6: Om man definierar det utifrån ursprung, [...] du är född i Sverige själv, eller din släkt kommer från Sverige. Sådär. Men sen kan det ju också vara om man bor länge i Sverige och tycker att man har en svensk identitet [...]. Jag bor i Sverige, jag är svensk. Men svensk etnicitet, [...] man kan ju också ha dubbla etniciteter, jag kan säga att, men jag är svensk och norsk till exempel. Då är det, [jag skulle] lika gärna kunna säga att jag är svensk och kurd eller jag är svensk och somalier. (P: mmm) Det... Jag tycker att man ska kunna definiera det själv också. Och sen är det ju också vad du själv tycker är viktigast, vad andra tycker är viktigast, hur någon annan kommer definiera din [eticitet]. Samtidigt så, etnicitet så kan du ju utgå mer från dig själv.

IP6: [...] men det är väldigt, det är ändå ganska flytande. Om jag säger att, "Jaja, men man får definiera det själv", så... [...] Du kommer ju ändå kanske behöva brottas med begreppet om det, så att, ja men är jag dubbel eller är jag bara, är jag bara det här eller, som vissa kanske inte alls behöver tänka på det, inte reflektera på det, det är som det är liksom. Det är ingenting man tänker på.

I dessa två citat beskriver IP6 något som skulle kunna kopplas till det Hall (2005) kallar för "cut-and-mix"-identiteter (översatt till "klipp-och-mixning" i referenslitteraturen, författarnas anmärkning). Det innebär i stora drag en uppblandad kulturell identitet.

Man skulle vidare kunna tolka det som att IP6 skiljer på att vara svensk eller ha en svensk etnicitet. Det visar på en dubbelhet i perspektivet på etnicitet. Å ena sidan är identiteten föränderlig och man kan se sig som svensk, å andra sidan kan du inte riktigt komma ifrån vad ditt ursprung är och helt byta etnicitet utan det handlar om att lägga till någonting mer. Hen reflekterar också kring hur hen tror den dubbelheten kan skapa en ambivalens hos den individ som blir ifrågasatt.

Också IP2 lyfter upp det motstånd som kan bli konsekvensen av att byta etnicitet;

IP2: Kan man byta? Ja. Ja, men man måste nog vara ganska stark just på grund av fördomar, tänker jag, att... Man förväntas, man får, hela tiden antagligen, tala om att "Nej, okej, jag ser ut som jag är född i Libanon [...] och att det är min kultur. Jag har faktiskt valt något annat i livet, jag har lämnat min tro. [...] Men jag tror inte det är så många som gör det. Även de här ungdomarna som bestämmer att lämna sina familjer, och när det är så dramatiskt att de inte heller kan ha kontakt med sina familjer... Jag tror inte att de släpper allt, utan man är den man är. Det är jättesvårt att suddas ut sin bakgrund och tänka att; "Nu börjar jag på ny kula".

IP1 skiljer sig ganska markant från de övriga informanterna i det här fallet. Hen ser etniciteten som något påfallande svårföränderligt:

P: [...] är det möjligt att byta etnicitet?

IP1: Över tid tror jag det. Alltså om det skulle vara så att det är generationer, skulle ske ett skifte... Men då måste det gå några generationer innan...

5.1.3 När blir etnicitet viktigt?

Följande uttalande visar att IP2 har tankar som liknar den socialkonstruktionistiska synen på etnicitet:

IP2 [...] när jag bodde i [i ett specifikt europeiskt land] så blev jag ju mer svensk ju längre jag bodde i [landet]. Ivrigare att fira Midsommar [...] Traditioner och kultur [blev] viktigare.

Citatet visar att hen tänker sig att etnicitet är något som kan bli mer eller mindre viktigt. Det kan bli viktigare i mötet med en grupp människor som upplevs ha en annan etnicitet. Kanske blir det också viktigare när man inte upplever en känsla av tillhörighet hos majoritetssamhället. Socialkonstruktionismen menar att det är först i mötet mellan olika etniciteter som etnicitet fyller en funktion (Wikström 2009).

Stier (2008) menar att etnisk grupptillhörighet är av stor betydelse för många människor och att grupptillhörighet är en mänsklig socialitet, vilket betyder att människor har tillgång till socialt umgänge. Här nedan följer citat av fyra informanter där de berättar att grupptillhörighet är viktigare just bland minoritetsgrupper;

IP1: Mmm, det beror på om man är den som är av annan etnicitet och befinner sig på ett ställe, i ett land där majoriteten har en annan identitet än en själv, om man säger så. Så som i Sverige till exempel så är majoriteten svenskar, och är man den som är i minoritet så tror jag det har betydelse... För man är av annan etnicitet.

IP6: Jag vet inte men jag tror att det handlar om... Man vill ha någon sorts samhörighet eller styrka. Det är många minoritetsgrupper som finns här, som är representerade, som [...] skämtar med varandra: "Du har inget land", "Nej, du har inte heller nåt land" och såhär. Och ja, [...] så att det kanske handlar mycket om det här, att man ska hålla ihop sin grupp för att överleva, eller för sin existens. Det kanske inte är så medvetet heller utan det är mest såhär, vi är bra kompisar för att vi är från samma ställe [...]. Eller våra föräldrar har liknande erfarenheter [...] Jag tror att det kan bero på det liksom. Från början någon sorts överlevnadstanke.

Vi tolkar det som att IP1 och IP6 menar att erfarenheter av att ses som annorlunda spelar roll för hur ungdomarna håller ihop. Minoritetsgrupper gör det på grund av att de har liknande upplevelser och erfarenheter, menar Wikström (2009) när hon beskriver diaspora. Diaspora innebär vidare att människor har skiftande tillhörigheter och att människor med samma etniska tillhörighet är utspridda i

andra länder än deras ursprungsland (Hall 2005; Wikström 2009). Detta gör att människor grupperar sig med dem som kommer ifrån samma förhållanden som en själv, som IP6 poängterade:

IP6: Ja, och jag tror att det blir tydligare och viktigare om man är i minoritet. Är man i majoritet i ett land så tror jag inte nästan att man behöver reflektera över det, utan man har det lätt på det sättet. Man behöver inte 'Jaha, är jag det, eller är jag det', jag behöver inte fundera utan då tänker man kanske mer det här individ eller sammanhangstänket, men om man är i minoritet och har fått slåss och kämpat [...] [för] sin existens. Då blir det mycket, ja mycket viktigare.

Att grupper håller ihop handlar inte bara om att gruppen har ett gemensamt språk eller kultur. Det huvudsakliga är gemenskapen att gruppen håller ihop för att tillsammans uppleva utanförskapet och marginaliseringen i samhället. Det kan också ha till syfte att sträva mot en gemensam politisk kamp (Stier 2008). Känslan av förlust kan vara en bidragande faktor till att människor som lever i exil finner en trygghet i sin kulturella identitets gemenskap (Hall 2005).

Stier (2008) menar att när människor har blivit fråntagen sin integritet så blir ens tillhörighet väldigt viktigt. Detta är något som IP4 och IP3 poängterar;

IP4: De som inte har något land, som är statslösa. Det finns ju de som kommit hit till Sverige och det kanske är viktigare för dem att känna tillhörighet [...].

IP3: Ju mindre tillgång man har till världen [...], ju viktigare blir det på något sätt, och då kan det ju bli bland det viktigaste man har och det tror jag inte är bra, när hela ens identitet bottnar i att man är serb eller att man är svensk. [---] Etnicitet är jätte viktigt, och det beror ju just på att man är fråntagen så mycket annat.

Stier (2008) menar att etniska grupper är viktigt för identitetsskapande. Det framgår i IP6:s citat att ständiga maktrelationer pågår mellan etniska grupperna. Detta ingår i och är vanligt förekommande i identitetsskapandet. IP6 uttrycker att minoritetsgrupper som saknar ett "hemland" kan känna stora skillnader gentemot majoriteten. Därför håller de ihop med individer som har liknande bakgrund, och tillsammans med att majoriteten inte agerar inkluderande skapas ett "Vi och Dom"-tänkande (jfr Hall 2005).

Som svar på frågan om när etnicitet är viktigt säger IP1 följande:

IP1: Men till exempel att man kan ju bli behandlad olika beroende på vilken etnicitet man har, och allt det här med fördomar och med, som är bundna till vissa etniciteter och så. Diskriminering, självklart. Det sker hela tiden, så... Det är klart. Det är självklart att det kan innebära saker som är till ens nackdel. Och även ibland fördel.

IP1: Jag tror [det] påverkar. En del. Man är mer uppmärksam på det. Tror jag. (S: mm) Ja, beroende på ens egna erfarenhet så är man mer uppmärksam [...] man tänker på det mer, om man ser grejer som... Jag vet ibland med mina kollegor också, de som är etniskt svenska [...] Ibland ser jag grejer som inte de ser. Jag ser det från en annan vinkel, en annan syn, så när jag gör mig uppmärksam på det och förklarar så blir de så: 'Ah, [just det], ja det är så. Det kanske du har rätt i'. För det ligger inte automatiskt i deras sätt. Jag tror vi alltid är beredda på det här med, ja, diskriminering och hur man talar om det. Jag tror vi alltid liksom är lite på hugget automatiskt.

Stier (2008) menar att två personer med en annan etnicitet än majoritetsbefolkningen har mer gemensamt när de befinner sig i ett annat land, som t.ex. Sverige. Att IP1 upplever att hen ser saker som hens kollegor inte ser kan bero på att hen och de ungdomar hen träffar har gemensamma bakgrunder. Vi tolkar det som att IP1 menar att hen och ungdomarna som har andra bakgrunder har en förförståelse som gör att de kan läsa av vissa situationer, vilket hen menar att personer som är svenska inte kan på samma sätt eftersom de tillhör majoriteten och därmed inte blivit ifrågasatta utifrån sin etnicitet. Kanske går det här att dra en koppling till det Hall (2005) beskriver; att andriferingen blir en del av identiteten hos de individer som tillhör en mer eller mindre utsatt minoritet, som individer på något vis kommer vara tvungna att förhålla sig till.

IP3 beskriver här varför hen tror att etnicitet är viktigt:

IP3: Det handlar väl om att hitta sin plats på jorden och sina rötter och känna tillhörighet och samhörighet och det kan man inte riktigt få [i andra] sociala sammanhang på samma sätt.

På frågan om när etnicitet är viktigt svarar IP1 följande; "Att staten diskriminerar eller ger fördelar avsiktligt mot vissa etniska identiteter." IP1 menar att det sker hela tiden utan att människor längre reflekterar kring det.

GIP2 berättar följande utan att någon direkt fråga om det ställdes; "Jag kanske får en högre ställning, eller jag kanske värderas lägre, men jag värderas ju utifrån det". Stier (2008) menar att det finns fördomar gentemot vissa härkomster. Detta kan vara anledningen till att GIP2 menar att hen kan värderas utifrån det.

5.1.4 Sammanfattning Betydelsen av etnicitet

Samtliga informanter uttrycker en dubbelhet i hur de ser på begreppet etnicitet. Det verkar finnas en skillnad i hur man på ett teoretiskt plan förklarar begreppet och hur man ser på vilken påverkan man tänker sig att etnicitet får i människors liv. Precis som Herz (2012) fått fram i sin forskning så kopplar några av informanterna etnicitet till ursprung när de ska förklara begreppets innebörd. Socialarbetarna verkar till största del ha en syn om att utseende inte automatiskt innebär att man har vissa egenskaper.

Informanterna har också olika uppfattning om den etniska identitetens flexibilitet. Sammanfattningsvis tycker vi oss se fyra olika tolkningar om

föreställningen att kunna byta etnicitet:

- Man kan inte byta etnicitet (det krävs flera generationer).
- Man kan inte byta etnicitet, men man kan lägga till.
- Man kan inte byta etnicitet, men man kan lägga till. Man kan dock möta

motstånd.

– Det är fritt att byta etnicitet i teorin, men det kan vara svårt då man aldrig är fri från sitt sammanhang.

De sista tre tolkningarna kan ses som mer flexibla än den första, som verkar ha en stark essentialistisk innebörd. Vi ser en viss hybriditet i flera uttalanden. Etnicitet ses av flera som föränderlig i den meningen att man kan “lägga till” etniciteter eller berika sin etniska identitet. Det finns hos vissa en medvetenhet om att även om du själv definierar dig som något, kommer du kanske möta motstånd från din omgivning på olika sätt.

De flesta av informanterna menar att etnicitet är mer viktigt när man är i minoritet, än när man känner sig delaktig i majoritetsbefolkningen. Stier (2008) berättar att det är viktigt när man är i minoritet eftersom man då kämpar för att behålla kvar sina rötter.

5.2 Etnicitet i ett maktperspektiv

5.2.1 Gemenskap eller skillnadsskapande?

En av etnicitetsbegreppets fundamentala egenskaper är dess funktion att kategorisera människor i olika fack (Wikström 2009). Vissa av informanterna i undersökningen fokuserar mer på etnicitet kopplat till samhörighet och gemenskap, medan andra har en mer negativ bild av etnicitet som ett sätt att dela upp människor. IP6 beskriver kategoriseringen som ett sätt att särskilja människor genom att dela upp i grupperingar:

IP6: ... eh, men det är också att göra skillnad, tänker jag. Etnicitet, att man vill forma in i någon viss grupp eller man vill göra någon sorts gruppering, vill göra en etikett på någonting och det, etnicitet är en etikett liksom.

IP2 beskriver etnicitet som främst kopplat till kultur, och lyfter snarare etniciteten som något positivt kopplat till trygghet och sammanhang:

IP2: Ja jisses, vad är kultur... Ja, det är kanske mer tradition, [...] saker man behöver för att må bra, för att fungera, för att förstå sitt sammanhang, förstå det livet man lever så behöver man traditioner och sin kultur. En trygghet, en sammanhållning, ja, en sammanhållande länk. Säkert jättemycket mer att säga men... etnicitet ja, nej det är spännande, roligt, berikande.

Även i gruppintervjun reflekteras kring etnicitet och kultur som något man delar utifrån var man bor, vilka man har något gemensamt med, det vill säga etnicitet som en samhörighetsindikator. Nedanstående citat lyfter dock den andra sidan av

myntet, själva särskiljandet som uppdelningen skapar:

GIP3: Ehm, jag vet inte men kanske i själva definitionen är inte, för mig är det väldigt ofta, vi pratar etnicitet är det ju en negativ klang, jag vet inte. Det känns som att, ehm, att man delar på, på människor och... Även om jag är medveten om, precis som du säger att det kan vara en gemenskap man har, och det kan [ju vara] både språk och kultur och det kan vara seder och traditioner man delar med varandra...

Etnicitet skulle alltså kunna ses dels som att tillhöra något, och dels som att särskiljas från något annat. I gruppintervjun finner vi en vidare reflektion kring dels stolthet över ens ursprung och rötter och att det är betydelsefullt för GIP1, men samtidigt hur särskiljande av grupper leder till ett "Vi och Dom"-tänkande:

GIP1: Jag tänker ju mer just att, jag har, om jag pratar om mig själv, så har jag ingen, tvärtom som du tänker, ingen negativ koppling till det utan till och med stolt, jag kommer från [ett land] och det här är mina rötter, och det vill jag behålla. Sen att just det här är viktigt i sammanhang när man pratar [om] dagens samhälle så är det ofta negativ klang till det, för att då blir det vi och dom.

Wikström (2009) skildrar både samhörigheten och kategoriseringen som essentiella delar av etnicitetsbegreppet. Som vi beskrivit ovan finns det också olika sätt att se på etnicitetens inkluderande och exkluderande funktioner bland informanterna. Vissa konstruerar begreppet genom att fokusera mer på samhörigheten och gemenskapen, medan vissa betonar skillnadsskapandet, det som Wikström (2009) beskriver. Men är det problematiskt att dela in människor i olika kategorier, och när blir det problematiskt? Hur informanterna reflekterar kring den maktaspekten beskrivs i avsnittet som följer.

5.2.2 Rasifiering och maktordning utifrån etnicitet

Postkolonialismen fokuserar bland annat på hur skillnadsskapandet mellan grupper konstrueras och vilka konsekvenser det får. I talet om skillnadsskapande är maktaspekten värd att lyfta; det vill säga, vem har makten att definiera och kategorisera andra människor och grupper (Wikström 2009). Problematiken kan alltså sägas uppstå när en individ tillskrivs egenskaper som den själv inte menar sig inneha.

På frågan om en individs etnicitet får några konsekvenser i livet svarar IP1 följande:

IP1: Men till exempel att man kan ju bli behandlad olika beroende på vilken etnicitet man har, och allt det här med fördomar [...], som är bundna till vissa etniciteter och så. Diskriminering, självklart. Det sker hela tiden, så. Det är klart. Det är självklart att det kan innebära saker som är till ens nackdel. Och även ibland fördel.

IP1 redovisar här en uppfattning om att vissa etniciteter har fördomar, eller föreställningar, bundna till sig.

IP5 beskriver nedan hur hen tycker etnicitetsbegreppet används i samhället:

IP5: Dels så kan det väl användas i media, både som ett slagord och som någonting positivt. Om det används i politiken är det samma sak där, tycker jag. [---][Jag] tar upp Sverigedemokraterna hela tiden nu men jag tycker att det är ett väldigt [...] angeläget ämne, när de tar upp etnicitet så, för mig så blir det någonting vansinnigt negativt. Där man också värderar folk [...], utifrån vilken etnicitet du har. Du kan också vara väldigt säker på att om man är invandrare men kommer ifrån Norge så är det inte alls lika fult som när man är muslim och kommer från Irak. Så där gör man en väldigt tydlig värdering i vad man menar med etnicitet och vad man menar med svenskhet så.

IP5: Om man gör en hierarki utifrån etnicitetsgrupper, så är alltid vissa [av] dem [mer] fördelaktiga, [som] att vara svensk, för då innebär det ofta att man har väldigt mycket på fötterna redan och det behöver inte alls betyda att man mår bra eller att man har det bra ställt eller att man kommer ifrån en fin familj på något sätt, men det innebär en massa fördelar till andra saker, som när man söker arbete.

IP5 beskriver i det första citatet ovan dels en upplevelse om en negativ diskurs utifrån en hierarkisk uppdelning av människor kopplat till deras etnicitet, som hen i det här fallet hänvisar till Sverigedemokraterna. Hen beskriver att ”man också värderar folk [...], utifrån vilken etnicitet du har”, vilket kan tolkas som en medvetenhet om hur individer tillskrivs egenskaper utifrån en förväntad etnicitet. När hen säger ”så är det inte alls lika fult som” visar hen en insikt i hur en postkolonial maktdiskurs skapat föreställningar kring olika etniska indelningar som underlägsna andra; det är enligt IP5, i vissa delar av samhällsdiskursen, ”fulare” att vara muslim från Irak än invandrad från Norge. Hen berör också en svenskhet som hen menar att Sverigedemokraterna förespråkar, som skulle kunna kopplas till den maktmotsättning som skillnadsskapandet mellan etniskt kategoriserade grupper genererar (Wikström 2009). Det andra citatet lyfter också en hierarkisk uppdelning. Vi tolkar det som att hen i citatet utgår från en svensk kontext, det vill säga det är i Sverige lättare att få fördelar till exempel vid arbetssökande för en person som har yttre attribut som kopplas till svenskhet (jfr Ålund 2002).

Släktskapet mellan etnicitet och ”ras” är något som IP6 lyfter upp när hen ombeds beskriva hur hen tycker etnicitetsbegreppet används i samhället:

IP6: Jaa... Jag tänker att etnicitet är, det är ett uttryck som man använder istället för att använda ras, det använder man ju inte i Sverige, det skulle man inte använda, och ras är mera, har mycket mera negativ laddning, har mycket mer negativ historia, och etnicitet är väl på nåt sätt ändå en idé om att komma bort från det, men sen eftersom etnicitet inte är så lätt att

definiera så, så kan det också bli att etnicitet används i negativa sammanhang för att liksom göra skillnad på människor. Ehm, istället, alltså, med mening för att någonting ska vara sämre än någonting annat. Fast det egentligen inte alls behöver vara det, bara att det är såhär, jomen, man ser olika ut. (S & P: Mmm) Om man tänker så.

Det postkoloniala perspektivet finner kritik både mot användandet av etnicitet och "ras". Intressant är att IP6 lyfter upp den historiska bakgrunden av "ras", och etnicitet som ett sätt att försöka komma ifrån det. Är etnicitet kanske bara ett annat ord för "ras", med likvärdiga egenskaper och konsekvenser för den som etnifieras? Ett möjligt sätt att särskilja begreppen är genom att se rasbegreppet som något som andra kategoriserar, medan etniciteten bestäms inom en grupp, något som Hylland Eriksson (2007) dock finner viss kritik mot. Som IP6 med flera beskrivit det tidigare verkar etnicitet innebära både samhörighet och skillnadskapande som skapar negativa föreställningar, mycket kopplat till ursprung. Park (2005), som studerat socialarbetares användande av "culture", finner att kulturbegreppet mer eller mindre ersatt "race" och "ethnicity" inom socialt arbete i vetenskapliga tidskrifter (främst i anslutning till USA), men menar att ordet, på samma sätt som "race" och "ethnicity" används i diskursen om minoriteter som inte tillhör den vita majoriteten, och bär med sig föreställningar om brister hos individen, kopplat till deras kultur. Kanske är det så som IP6 beskriver det, att etnicitetsbegreppet innehåller samma värderingar som rasbegreppet, och därför bör vara närvarande i en kritik mot begreppet.

I gruppintervjun diskuteras inte begreppet "ras". Däremot beskriver GIP2 tydligt det hen upplever som diskriminering kopplat till hudfärg när hen tillsammans med två mörkhyade kollegor möter andra människor:

GIP2: Jag har jobbat mycket med två somaliska [arbetskamrater], [Person 1] och [Person 2] och när man har varit med, om jag går med dem på ett möte så vänder sig folk till mig. Om de kommer till receptionen så blir de betraktade som klient (GIP1: mm). De har inte blivit insläppta ibland (GIP1: mm). Ehm, de möter mycket motstånd, vi var en gång, jag skulle köpa någonting, någon present, vi var [i en affär], jag och [Person 1]. Då kom det massa folk som förföljde henne i affären så att hon inte skulle snatta. (GIP1: mm) Så att det, så visst är det så jättestor skillnad om du går ut och handlar med [Person 1] eller går på ett möte, vi har varit på BUP eller på något, vi var på sjukhus någon gång, alla vände sig till mig (tyst). Så det görs automatiskt. Hon har jättemörk, eller ja, hon är inte jättemörk, men hon, man ser ju att hon är från Afrika.

GIP1: Visst finns det, men jag har också hört om, [Person 1][har] berättat vid flera tillfällen att när hon kommer till receptionen så kommer de med [en] ansökningsblankett, och så ska hon jobba. Så det finns ju, det är inte så att det är helt, men jag personligen har inte upplevt det.

GIP2: Så de kan vara lite olika, jag tror att de är värre att komma ifrån Afrika och vara mörk (GIP3: Jag tror det också) och vara mörkhyad, jag tror att de har [det] snäppet värre (GIP3: Det tror jag också) än Mellanöstern och

Europa.

Gruppdeltagarna verkar enade om att individer med mörk hudfärg har det svårare i samhället, något de underbygger med att exemplifiera olika tillfällen då deras kollegor har drabbats på olika sätt. GIP2 menar att det förminskande som hans kollegor utsätts för sker ”automatiskt”, vilket kanske skulle kunna tolkas som en uppfattning om att den förtryckande strukturen är så pass vedertagen att den ligger på ett omedvetet plan. Det skulle kunna vara ett uttryck för en postkolonial maktordning (jfr Eriksson et al 2005). Kollegorna har blivit så pass rasifierade att receptionen utgår från att de är klienter, kanske utifrån en föreställning om mörkhyade som underställda i makthierarkin.

Också IP3 visar en insikt om en postkolonial maktuppdelning:

IP3: [...] ja, många exempel på det men om en svart tjej eller en bosnisk svensk tjej som har liksom som anses vara bosnisk och är svart och sådär om hon säger ‘jag är svensk’, det blir mothugg direkt sådär, delvis utifrån att ‘Jaha tror du att du är så jävla märkvärdig, tror du att du är bättre än någon annan’. För att man hamnar i de här samhällshierarkierna liksom, vad som är mest värt i stora hela vida världen och allt det här, och ju mörkare ju längre [ner] hamnar man och du är blekare ju högre upp, den kategoriseringen. Och när man motsätter sig den så blir man ju grinig på en människa som inte, som vägrar gå in i det liksom. Så ungdomar i allmänhet från förorten som säger att de är svenskar när de inte betraktas som svenskar av många får ju ta mycket skit. Ses inte vara okej.

Fokus i det här citatet läggs på den hierarki hen beskriver; ju mörkare desto längre ner, ju blekare desto högre upp, vilket är ett tydligt postkolonialt perspektiv. Men här lyfts också svenskheten som föreställning upp; ju mindre ”svensk” du ser ut att vara, desto större motstånd får du när du hävdar din svenskhet.

IP2 uttrycker ingen uttalad uppfattning om makthierarkin, men beskriver ändå en skillnad mellan hur hen betraktas och hur andra betraktas utifrån sin etnicitet och kultur:

IP2: Ja, hur mycket det samhället man lever i accepterar det man har med sig, jag har ju inga problem med min etnicitet här, jag är ju fullt accepterad. Ingen som ifrågasätter att jag ser saker på mitt sätt, men det finns ju andra som får det tuffare. Bara det här med att bygga moské vilka protester det blir... för att man vill bedriva sin tro liksom.

IP2 visar här en medvetenhet om skillnader i acceptansnivå i samhället utifrån kulturella eller etniska betingningar. Det kan tolkas som att ju längre ner i makthierarkin en grupp eller individ befinner sig, desto svårare har den att accepteras. Den postkoloniala teorin beskriver hur rangordning mellan människor är kopplat till tidigare koloniala förhållanden, med det västerländska i toppen av hierarkin (Wikström 2009). GIP2 angriper här maktaspekten ur ett mer kontextbundet perspektiv:

GIP2: Nä, men om du tänker på den där sagan, har du läst den där sagan om kaninerna? Som är, det är (P: som är prickiga och...) Ja, precis. När den, när den prickiga kaninen går vilse och kommer till de helt vita kaninerna, då är han ju väldigt udda (P: Ja). Och så tvärtom, när en vit kanin kommer till familjen med [...] bara prickiga [kaniner]. Och här är man ju lite udda som vit, kan man säga.

Informanten fortsätter med att reflektera kring hur hen själv upplever olika möten med människor med annan etnisk bakgrund än hen själv:

GIP2: Om jag har en [...]samling så brukar jag vara den enda [...] som har en etnisk bakgrund i Sverige. Så då är det viktigt, för då speglas jag i det. Jag kanske får en högre ställning, eller jag kanske värderas lägre, men jag värderas ju utifrån det. Samma som om IP3 eller någon somalisk kollega eller någon som bor här kommer hem till mig i [en stadsdel i Göteborg], då värderas ju de efter det. Så det, det. Vi mät-, alltså man kan känna, jag kan känna det när jag är ute såhär att man, det blir en styrkemätning, var du kommer ifrån. [En stadsdel], som vi var [i] igår, där är det många svenskar, inte alls samma. [...] Men om det kommer en svart [person] till [den stadsdelen], då mäts det väldigt tydligt.

I citatet ovan kan vi utröna att intervjupersonen upplever att det finns en maktmätning i mötet mellan olika människor, beroende på deras etnicitet (självklart också beroende på hur vi väljer att definiera etnicitet) men också beroende på sammanhang. Hen upplever att hens etnicitet är i minoritet i den stadsdel där hen arbetar, något som hen märker av; hen värderas, på samma sätt som en somalisk kollega värderas utifrån sin etnicitet i en annan stadsdel. Men, är maktpåverkan den samma för GIP2 och hens kollega? Är det kontextbundet, att maktförhållandena skiftar på en meso-nivå, trots en postkolonial makronivå? Om man lever som man vill, känner att man har egenmakt och inte har någon kontakt med och inte heller viljan av att ha kontakt med någon slags västerländsk överhet, finns då fortfarande den överordningen?

5.2.3 Stigma och stereotypifiering

Om vi fortsätter att använda den postkoloniala teorin som maktkritiskt perspektiv kan vi här nedan se hur IP3 betonar språket, det vill säga hur vi väljer att prata om något, som ett sätt att kritisera de värderingar som etnicitetsbegreppet laddas med:

J: ... du sa precis att det kan laddas med olika saker har du något exempel på vad det skulle kunna eller vad begreppet laddas med?

IP3: Att man tänker sig att det räcker med att man säger att "en arabisk man", och då tänker man sig att det är införstått olika kvalitéer eller olika egenskaper som man inte behöver säga högt för då vet alla vad man menar... Ja, man använder som förklaringsmodell att det betyder något ytterligare än

var människan kommer ifrån, man kan höra till exempel om att det var massa zigenare på ICA idag så läser [man] in att det fanns problem, att det var liksom inte så att det är [...] kvinnor i stora kjolar, jaha var det problem på ICA, det finns en massa införstått sådär som används i språk. Man hör det mycket med ungdomar som pratar på det sättet också: ”Ja, men han var ju arab”, ”Jaha, jaha”, att det betyder mer än att han kom från ett land i Mellanöstern liksom.

Det postkoloniala anammar också den poststrukturalistiska teorin om språket som maktfaktor. Poststrukturalismen menar att språket inte är neutralt; hur diskursen ser ut och vilka värderingar som appliceras på olika begrepp kommer också påverka de subjekt som definieras som en del av begreppet, utan att därför vara överensstämmande med en faktisk verklighet (Eriksson et al 2005). IP3 exemplifierar här genom att säga ”en arabisk man”, och menar att i själva omnämmandet av ”en arabisk man” dyker föreställningar om egenskaper hos denna man upp, som inte enbart handlar om ”från ett land i Mellanöstern”, vilket går att jämföra med Goffmans (2011) stämplingsteori. Enligt stämplingsteorin leder det till förväntningar att personen ska agera på ett visst sätt, utifrån de tillskrivna egenskaperna. De föreställningar som skapas kring ”den arabiska mannen” skulle kunna ses som individens virtuella sociala identitet. Först när individen får möjlighet att bemöta de förväntningar som betraktaren har kan individen sägas få anamma sin faktiska sociala identitet (ibid.). Kanske är det så att en stämplad individ måste motbevisa förväntningarna innan det är möjligt att bli betraktad utifrån sin faktiska sociala identitet. IP3 verkar här ha en insikt i hur individer som stämplas förväntas inneha dessa egenskaper.

I citatet nedan lyfter IP3 upp hur människor värderas utifrån sin, av andra, förväntade etnicitet:

IP3: Jag tycker det används som ett, ett problem ungefär som att folk av olika ursprung skulle vara något slags problem vilket verkar helt galet. En sån här typisk grej tycker jag som killar råkar ut väldigt mycket för [...] en grupp killar på ett torg; [ett] problem redan från början, vare sig de gjort något eller inte. Om man säger såhär ”det står ett gäng killar där borta” så höjer man på ögonbrynet, [ett] problem någonstans. Säger man ”det står en grupp invandrarkillar där borta”. Då, då, [ett] större problem, såhär och det är så farligt att prata på det sättet för att det inte speglar verkligheten, för att det liksom triggas igång vår önskan till lättförklarliga, lätta förklaringar på saker i samhället och det var där som det här med Sverigedemokrater och rasister kommer in att man pallar inte med att verkligheten är komplicerad och (...) så att man gör allting superenkelt och rakt upp och ner och...

IP3 beskriver här en föreställning om ”invandrarkillar” som ett problem, vilket hen finner bekymmersamt och som ett sätt att försöka göra verkligheten okomplicerad. IP3 upplever att gruppen ”unga invandrarkillar” tillskrivs egenskapen ”problem”, ett fenomen som Brune (2006) bekräftar i sin artikel. Även om gruppen ”invandrarkillar” inte kan sägas vara en etnisk grupp, behandlas

de enligt IP3 utifrån föreställningar som är kopplat till deras etnicitet, som skulle kunna betraktas utifrån den konstruerade bilden av ”den etniska invandraren” i mötet med den hegemoniska majoriteten som tillskrivs egenskapen svensk (jfr Brune 2006). Bredström (2006) beskriver hur ”invandrarkillar” kulturaliseras och stämplas i den mediala diskursen, ofta med föreställningen om ”invandrarkillar” som mer kriminella och mer våldtäktsbenägna, det vill säga, så som IP3 beskriver det, kopplade till ”problem”. Killarna blir alltså stämplade som ett problem; de förväntas av omgivningen vara ett problem.

Vid frågan om etnisk diskriminering uttrycker IP2 hur fördomar påverkar de ungdomar hen arbetar med:

IP2: Jag har ju fått ungdomarnas berättelse, absolut, det finns nog hundratalet sådana tyvärr. Och då tänker jag faktiskt att den värsta kanske är att det är så problematiserat som det är, ja man... att man inte kan ta sig an livet på riktigt samma sätt för att alla andra ser att det är ett problem att du har en annan etnisk bakgrund, att du blir bemött, bara för att du har slöja så har du ett hemskt liv liksom att du blir tvingad [...] det är mycket diskriminering, där tror jag att fördomarna får ta över hur du bemöter och oftast också [ses] som ett problem. Så ungdomarna möter det absolut.

Återigen lyfts bilden av hur ”annan etnisk bakgrund” associeras med ”problem”, något som IP2 ställer sig kritisk till. Hen beskriver också föreställningar om hur ”slöja” associeras till ”ett hemskt liv”, vilket kan jämföras med hur de los Reyes & Mulinari (2005) beskriver hur döttrar i familjer med ”annan etnisk bakgrund” blir stämplade som offer. Kanske är föreställningen om slöjan som en offermarkör, ”liksom att du blir tvingad (IP2)”, en av de föreställningar som kvinnor som bär slöja kan drabbas av. Också IP3 lyfter upp hur flickor förväntas vara patriarkalt tillbakatryckta om de tillhör en annan etnisk bakgrund, och vilka konsekvenser som uppstår när de motbevisar fördomarna:

IP3: [...] många flickor möter den bilden av att de skulle vara förtryckta och att det finns en förväntan på att de inte ska vara särskilt självständiga eller fritänkande [...] och när flickor då är det så möts de av väldigt mycket beröm och förvåning liksom, vilket kan förvirra en 14-åring ganska rejält [...] “Jaha, varför skulle inte jag vara smart för”, eller det såhär kan väcka mycket obehag, det har jag märkt mycket när de blir intervjuade och även när de deltar i olika sammanhang.

IP3 tycks mena att flickorna stämplas som förtryckta, de förväntas inte vara självständiga, en bild som också Ålund (2002) beskriver. Medialt beskrivs ofta ”invandrarflickor” som offer, medan ”invandrarkillar” beskrivs kopplas till patriarkala manskulturer, något som både Ålund (2002) och Brune (2006) beskriver. Enligt IP3 väcker dessa föreställningar obehag hos ungdomarna. IP3 lyfter här också upp att kategoriseringen får konsekvenser för flickorna, kanske förväntas de inte prestera på samma sätt som flickor som slipper offerstämpeln vilket enligt stämplingsteorin skulle kunna skapa just den känslan av

underlägsenhet hos flickorna (jfr Goffman 2011).

Ett exempel på hur yttre attribut förändrar hur du blir kategoriserad resonerar GIP2 kring. GIP2 beskriver ett event som hen varit delaktig i att anordna och som hen sedan pratar med sin chef om. Chefen frågar om det inte var några svenskar med på plats. GIP2 berättar då att det var två svenska mammor med, men de var muslimska konvertiter och bar slöja:

GIP2: Det var ingen som hade väntat sig att de skulle se ut så. [...] Som om det skulle... För "Ja, det var inga svenskar [med]". Alltså, som om det skulle lyfta [eventet][...] att det skulle ge någon annan representation. Men de tyckte inte att de... De är jättesvenska men de är konvertiter då, så de är muslimer. Då räknas dem inte helt plötsligt igen.

Dels beskriver hen hur konverterandet till islam gjort att kvinnorna inte ses som lika svenska längre. Hen uppmärksammar hur andra definierar kvinnorna som osvenska på grund av yttre markörer. Hen reflekterar samtidigt kring föreställningen att "en svensk närvaro" skulle få eventet att lyfta mer, vilket vi tolkar som ett postkolonialt uttryck. Kanske förstärker hen uttalandet om de två mammorna som "jättesvenska", på grund av en samhälleligt uppfattad motsättning om att vara både muslim och svensk samtidigt.

5.2.4 Intersektionalitet

Informanterna lyfter upp att etniciteten inte är det enda som avgör hur mycket makt du har i samhället utan att det är flera andra faktorer som spelar in. Nedan följer citat från IP1, IP5 och IP6;

IP1: Kön, sexualitet och funktion liksom, om man har handikapp eller inte, och även klass.

IP5: Man är inte bara sin etnicitet eller bara sitt kön, man är allt det här tillsammans.

IP5: Du får mest makt om [du är] en medelålders man som är frisk och som är heterosexuell och som talar svenska bra och flytande och har en svensk bakgrund. Har [...] bra mycket makt i Sverige.

IP6: Ja, det finns en lång lista. Klass, som man inte pratar så mycket om nuförtiden, men klass är ju [...] superviktigt eller det, det påverkar jättemycket och där är ju också, [...] om man är medveten [...] [om] hur samhället ser ut, hur strukturerna ser ut, vad man har [...] för möjligheter och inte. Och sen, sexualitet spelar in, och det beror ju på, alltså det beror alltid på vad normen är i ett samhälle liksom. [...] Vad normen är i ett samhälle kommer ju avgöra hur mycket makt du får. Kön, eller genus, det spelar jättestor roll. Om du [...] har någon sorts funktionshinder, funktionsnedsättning, fysiskt eller psykiskt, det kommer också spela roll för

hur mycket makt [du har], vilken position du får i samhället. Alltså, det finns väldigt mycket som spelar in. Så... Ja, absolut. Mycket mer än etnicitet.”

Enligt Mattsson (2010) är etnicitet, klass, sexualitet och kön sammanvävda med varandra och detta är vad som menas med intersektionalitet. De olika maktkategoriseringarna kan ge olika styrkor beroende på vilket sammanhang personen befinner sig i. Ovanstående citat är exempel på en intersektionell förståelse av makt då informanterna menar att flera olika aspekter har en påverkan. IP6 lyfter också upp att det är kontextbundet; beroende på vad som är norm i ett samhälle, påverkas du olika mycket. Ras och könsskillnader har stor betydelse även när det talas om klass eftersom ens maktposition beror på kontext, enligt ett intersektionellt perspektiv. Reyes & Mulinari (2005) poängterar också att ras och könsmässiga skillnader numera belyses mer än klasskillnader.

Kön

IP3 och IP4 berättar nedan hur kön och etnicitet har en effekt på människor;

IP3: Killar i gäng liksom, som anses vara ett problem, men killar i gäng med arabiskt ursprung anses vara ett större problem och det är klart man känner av det som ung kille, och det är klart man påverkas av det och förväntar sig att man blir bemött på många sätt.

IP4: Att du diskrimineras på grund av det namn du har, att du är kvinna och kommer ifrån ett land där du kanske inte har den utbildningen du ska ha, fast [du] mycket väl skulle kunna jobba med någonting som du vill fast man gömmer sig bakom att du inte har utbildning. Så är det egentligen för att du är kvinna och kommer från ett speciellt land, egentligen det som är problemet.

Enligt Mattsson (2010) står inte kön ensamt som en egen kategori utan det är flera olika aspekter som vävs in och ger en bidragande effekt.

Angående diskriminering tar IP4 upp att vara kvinna, inte ha rätt utbildning och vara från ett annat land. IP4 menar att kvinnor med en annan etnicitet har det ännu svårare att få jobb just för att de är kvinnor och har en annan bakgrund.

IP3 menar att när killar umgås i gäng anses det vara ett problem, och är det killar med arabiskt ursprung anses det vara ett ännu större problem. Mattsson (2010) menar att invandrarkillar ofta ses som normbrytande och att de får mindre respekt från majoriteten. IP3 uttryckte arabiska killar och enligt Mattsson (2010) brukar de tolkas som “Dom Andra”.

Religion

Flera informanter berättar att religion har betydelse kring etnicitet då de som är kristna och har migrerat till Sverige har haft det lättare att komma in i samhället än muslimer som har migrerat till Sverige. Detta menar Mattsson (2010) grundar sig i att kristna som migrerat från t.ex. Libanon kan ha mer gemensamt med

kristna svenskar.

Nedan följer ett citat av IP4;

IP4: Sen kom ju assyrierna från Libanon och de var ju välkomna, men de hade svårare att komma in i samhället, men de var ju kristna så det var lite lättare. [...] Sen kom ju de med muslimsk bakgrund och de har ju som allra tuffast, eller svårast.

Informanten menar kanske att assyrierna hade svårt att ta del av samhället men att de åtminstone hade en liten gemenskap med svenskar då assyrierna hade en kristen tro. Till skillnad från personer med muslimsk tro som migrerat till Sverige har assyrierna kanske lättare kunnat ta sig till sammanhang där de kan träffa och prata med svenskar. För en individ med muslimsk tro som migrerat till Sverige är det kanske inte lika lätt att befinna sig i dessa sammanhang. Det kan också vara så att informanten tänker sig att de assyrierna inte sågs som alltför avvikande och därför lättare accepterades av majoritetssamhället.

IP2 menar också att religion har en stor inverkan på etnicitet. Hen svarar följande på frågan om hur man kan byta etnicitet;

IP2: Man kanske blir buddhist och byter, då byter man ju verkligen [etnicitet]. Man kanske åker till Tibet och [...] lever i ett kloster i 10 år. Då är det [...] en extrem förändring kan man kanske tänka sig.

Att vara buddhist och bo i ett kloster menar IP2 är ett sätt att byta etnicitet. Religion är likväl som sexualitet något som går att dölja men eftersom IP2 gav ett exempel på att om man väljer att bo och leva i ett kloster så exkluderas man från omvärlden och därmed blir de synligt att man inte längre ses som den tidigare etniciteten. Enligt Mattsson (2010) blir det en kulturell identitet.

IP4: Ja, det har jag väl såklart... Jag har ju min kulturella bakgrund som jag är uppvuxen med, som har styrt mig, som jag har försökt att göra upp med på olika sätt, för jag tror att [...] Min egen personliga åsikt [är] att religionen har till största delen att reglera människors liv, att se till att människor får göra eller inte får göra, och det är väldigt styrande som jag tycker, och mycket negativt. Det är ju inte fel att 'man inte ska stjäla och man ska inte' osv, de tio budorden. Det är ju inget fel på dem, de är ju ganska allmänna som gäller alla människor. Om alla människor skulle leva efter dem hade det varit bra, men just det här att tala om vad som är rätt och fel hela tiden, om [vad] man får och vad man inte får göra. Det är väldigt mycket sådant, tycker jag, och det styr för mycket [i] människors vardag [...].

J: Då kopplar du religionen ganska starkt till etnicitet?

IP4: Ja, det kan man säga.

IP4 uttrycker att hens kulturella bakgrund har styrt hur hen bör leva och att religionen är starkt kopplat till etnicitet. Också Hildorsson (2009) tar upp religion i sitt arbete, som ett sätt att kategorisera människor. I hennes undersökning lyfts

fram hur socialarbetare kopplar ihop religion med sina klienters bakgrund, på ett sätt som stereotypifierar. Kanske ger detta oss, tillsammans med våra informanternas uttalanden, en inblick i att religion blivit en kategori som bör beaktas inom den intersektionella teorin.

Klass

IP4 ger också olika exempel på faktorer som spelar roll för hur mycket makt en person har i samhället;

IP4: Alltså det beror ju [på] vad du är för människa. Det finns ju många människor som har jobbat väldigt mycket politiskt. Om man nu kommer från Latinamerika, eller man kommer från Iran och har en bra utbildning och har jobbat mot shahen, som var, till exempel då, så tror jag ändå att man blir ganska bra betraktad i samhället. Det är ju värre med dem som kommer från landet, som har bott på landet och [...] som kanske är analfabeter, som inte har den utbildning som många tycker man ska ha, som har svårt med språket. Ja... Det har nog mer med det att göra, tror jag.

IP4 ger oss inte något svar innefattande de klassiska maktkategorierna, såsom, kön, klass eller sexualitet, som andra informanter berättat när de räknat upp olika maktordningar. IP4 ger däremot ett svar som kan tolkas innefatta klass som påverkansfaktor, utan att använda det specifika ordet. IP4 menar också att graden på utbildningen spelar roll, vilket också det kan ses som klassrelaterat.

I informanternas svar är det tydligt att ursprung har betydelse för individens möjligheter i samhället. Så här svarar IP2 när vi ställde frågan ”Tror du att etnicitet är viktigt för ungdomar?”; ”Kön, bakgrund oavsett etnicitet så om du har kommer ifrån akademikerfamilj och sådana saker så påverkar det jättemycket i livet vilka möjligheter du har eller inte.” IP2 tycks mena att människors bakgrund spelar stor roll och att etnicitet inte är det enda som avgör hur mycket möjligheter du får i livet. Hen lyfter specifikt upp att klass och utbildning betyder mycket och att det har en stor inverkan i människors liv.

IP3: Precis, och så pratar vi ju alldeles för lite om klass, tycker jag. För det är ju hela tiden det här med etnicitet man pratar om, men det som jag tänker på [...] det är ju liksom en klassfråga, positionen i samhället liksom, och då spelar det ingen roll var man kommer ifrån. [...] Föräldrar som tänker sig att det är en bra grej [...] att slå sitt barn [...] som straff och för att peppa dem till att bli bättre människor och så. [...] När man pratar om det så tror folk alltid att man pratar om människor med invandrarbakgrund, som kommer från andra länder, att det är [...] en kulturell grej så, och jag uppfattar [det] inte som det, [...] som jag ser det så är det mycket mer en klassfråga liksom det här med, [...] ja, hur man uppfostrar barn och hur man tänker kring det. Och beroende på vad man har för position i samhället och så, och etnicitet, det blir liksom bara ett sätt [...] att prata så att man gömmer problem i samhället och man hittar enkla förklaringar istället för att behöva ta itu med de svåra frågorna.

IP2: Det beror ju lite på vilket samhälle man kommer från och vilken [klass], arbetarklass till exempel. [Om] man kommer från en läkarfamilj eller om du är bondeson så kan det, det kan variera vilka värderingar man har och så.

IP3 och IP2 lyfter upp att det pratas för lite om klass, och att klass har en stor påverkan på var individer befinner sig i samhället. IP3 uttrycker också i olika uttalanden att klass får en större påverkan på människors liv än etnicitet.

Här följer ett citat från gruppintervjun där GIP2 berättar följande utan att någon specifik fråga ställs;

GIP2: Men kanske ännu mer att det påverkar vilket kön man har eller vilken klassbakgrund man har, eller vilken ställning man har på sitt [arbete], vilken titel man har.

GIP2 verkar mena att kön och klass har stor betydelse om inte ännu större än etnicitet i frågan om makt. Mattsson (2010) menar också att maktordningar inte enbart påverkar utifrån en enskild kategori, och att det inte går att ställa en kategori som kön mot varandra för att det finns andra som också häver in.

5.2.5 Sammanfattning Etnicitet i ett maktperspektiv

Vi tycker oss se ett visst mönster av att de informanter som mer fokuserar på etnicitet som en samhörighetsindikator, är mindre benägna att problematisera maktkritiskt än de som främst lägger fokus på etnicitetens kategoriserande funktion. Flera av informanterna uttrycker att det finns en etnisk rangordning i samhället, och i deras beskrivningar förstår vi att deras rangordning finner stora likheter med den postkoloniala teorins uppfattning. Rangordningen leder till diskriminering och olikabehandling. Det skiljer sig dock åt bland informanterna, huruvida de lyfter frågan om etnisk diskriminering på eget initiativ, eller om problematisering sker först efter våra frågor. En av informanterna i gruppintervjun lyfter upp maktordningen som något kontextbundet, vilket till viss del också stämmer in på den postkoloniala teorins tanke om maktflödet som föränderligt och kontextbundet. Flera av informanterna lyfter också upp hur människor som etnifieras får en stämpel på sig som avvikande från normen, och menar vidare att det får negativa konsekvenser för den som stereotypifieras. Ofta är det "invandraren" som ställs som avvikande gentemot "svensken". Informanterna visar mer eller mindre intersektionell medvetenhet. Av vissa får vi ett väldigt utförligt svar kring olika maktkategorier, ibland med resonemanget att klassaspekten borde lyftas mer i samhällsdiskursen. Vidare betonar flera informanter religionens betydelse, dels som något som inverkar på den etniska identiteten, men också som ett sätt att bli kulturellt stämplad och få en lägre position i ett maktperspektiv.

5.3 Den Andre

5.3.1 Att förstå den andre

En del av intervjupersonerna talar om att det är viktigt att förstå “de andra”. Familjekulturen anses vara annorlunda. IP2 tycker sig se att det finns en skillnad mellan svenska familjer och andra familjer:

IP2: Det är stora familjenätverk. Det ingår i det här hederstänket. Det är viktigt att familjen håller samman, [...] på ett annat sätt än många svenska familjer gör, [...] där sköter var och en sin ensak. [...] om du bryter vad som är okej så har du färgat hela familjen. En svensk ungdom som bryter vad som är okej [...] får ju stå för det själva [...] Men med heder så är det ju, din familj har gjort fel för att ditt barn har begått det, jätteintressant det här med... det är en helt annan struktur. Skam, skambärare. Så även om det finns stor trygghet så finns det också risk för ett uteslutande, eller ljug så mycket du kan så det aldrig kommer fram. [...] Ungdomar är väldigt trötta på skvallret också, det pratas så himla mycket. Det är nästan som om litegrann att man har ett behov att säga att andra inte sköter sig. [...] Det rings och pratas och medan Svenssons säger ‘Ja det är inte min ensak. Det får dom sköta, jag skvallrar inte om det’. På gott och ont det där, men skvaller är aldrig roligt. Att alla tar på sig det som ett uppdrag liksom att hålla koll.

Av detta citat kan utläsas att de som inte är “Svenssons” har ett större familjenätverk och är mer inkluderande. Hen använder ungdomarnas berättelser för att legitimera hur hen vet att de också skvallrar mer. Sedan kan det tolkas som att hen använder sin egen tysta kunskap (Thomassen 2007) när det gäller svenska familjer. Hen tycker sig också se att de familjer som inte är svenska präglas av ett större inslag av hederstänk. De familjer som inte anses vara svenska skulle kunna sägas bli kulturaliserade (Ålund 2002). En aspekt är också att ungdomarna från dessa familjer inte särskiljs från andra svenska ungdomar på samma sätt som ungdomarnas familjer särskiljs från svenska familjer. Kanske är det så att det är lättare att ha stereotypa tankemönster kring människor man inte har direktkontakt med? IP2 ser en kulturellt präglad föräldrageneration som med sin syn på sexualitet gör livet problematiskt för ungdomarna (jfr Ålund 2002).

GIP1 talar om hur hen upplever en situation där hen möter klienter med etnicitet som hen själv:

GIP1: Det kanske är lättare för jag har ju redan en förförståelse som, visst kan andra skaffa sig det, [det] är inte så att, åh, det är bara jag som har den här kulturkompetensen men [...] vissa saker kan man aldrig lära sig.

GIP1 tolkas anse sig ha denna kulturkompetens på grund av sin etniska identitet.

GIP2 talar om att man ibland i arbetslivet möter svårigheter kopplade till etnicitet; “man använda tolkarna för att fråga: ‘Varför reagerar de så konstigt?’”. Hen tänker sig alltså att tolkarna ska kunna förklara varför klienter reagerar som de gör på det som socialarbetaren säger. Williams och Soyayans (2005)

undersökning lyfte fram att svenska socialarbetare oftare känner sig osäkra kring sin egen kulturkompetens och därmed ofta väljer att koppla in någon som anses vara mer kulturkompetent, medan brittiska socialarbetare hade ett större självförtroende i känslan av kulturkompetens. GIP2 visar i det här citatet en likhet med de svenska socialarbetarna i undersökningen.

Vissa intervjupersoner beskriver att de använder sig av arbetsmetoder som utgår ifrån essentiella tankar kring etnicitet. De förklarar detta med att de genom praktiken sett vissa företeelser förknippade med en viss etnisk bakgrund och de använder sig av denna förförståelse för att underlätta arbetet:

IP5: för att förstå ungdomarna här [...] måste vi ibland kulturalisera för att förstå att vissa tjejer inte får komma när vi har öppet för tjejer och killar, eller vill komma eller har möjlighet att komma, [så] måste vi förstå deras familjestrukturer och vem som säger det till henne.”

Flera informanter lyfter upp vikten av ödmjukhet i arbetet och att se varje individ som unik. Samtidigt använder vissa av informanterna sin praktiska erfarenhet och förförståelse i arbetet. Det finns alltså dels en medvetenhet om att det inte går att förutsätta något i mötet med klienten, samtidigt som, t ex IP5 i citatet ovan, lyfter upp en uppfattning om att det ibland är nödvändigt att kulturalisera för att förstå.

GIP2: Hade jag jobbat i ett annat land så kanske jag hade sagt, ja, jag är invandrare, jag... Alltså man hittar ju någonting. Eh...Och IP3 hittar från sitt och IP1 från sitt. Beroende på vem du möter [...] Och man använder det. [...] Jag kan använda; ‘Du förstår, [...] nu får ni berätta för mig [...] ni är alla från Somalia och jag kan ingenting. Nu får ni lära, jag kan massa andra saker som jag ska lära er, nu får ni lära mig.’ Då kan jag använda min okunskap och min olikhet till någonting då. Så att man använder det, det finns med.

Här utgår GIP2 från klienternas etniska tillhörighet som en strategi för att underlätta i arbetet. Kanske gör hen det för att hen vill utjämna maktskillnaden genom att säga att hen är okunnig och kanske fungerar det så att klienterna faktiskt blir mer avslappnade.

GIP2 säger vidare:

GIP2: Det spännande mötet, mellan Mellanöstern och Somalia, alltså det, det händer saker, men man får vara medveten om det och att det händer.“

Här utgår GIP2 ifrån att ”det händer saker” när en person från Mellanöstern möter en person från Somalia. Kanske är det så att hen har en erfarenhet av det och att hen i många situationer använt den förförståelsen på ett sätt som underlättat i arbetet för alla parter, men kanske kan det samtidigt ses som riskfyllt då hen använder förutfattade meningar gentemot människor som förväntas tillhöra två specifika grupper.

IP1 uttrycker att man behöver förhålla sig till etnicitet i stadsdelen:

IP1: [...] eftersom vi jobbar i [stadsdelen] och här är folk av annan etnicitet i med, alltså, det är majoritet här i samhället i stort så såklart man på arbetsplatsen förhåller sig till det.

5.3.2 Problematiken i området

Ett mönster i intervjupersonernas svar visar att de ser strukturella förklaringar till problematiken i området. Fattigdom är den mest frekventa beskrivningen av områdets problematik. Ett flertal av informanterna ser strukturella orsaker till varför området ser ut som det gör och till varför förutsättningarna ser olika ut i olika stadsdelar. De menar att politiker har makten över dessa strukturella problem. Flera väljer att lyfta upp skolan och arbetslöshet som viktiga faktorer till varför utsattheten finns och kvarstår. Den sociala utsatthet informanterna ser kopplas alltså främst till fattigdom och orättvisor på bland annat arbetsmarknaden, men som vi lyft upp i tidigare avsnitt finns det också en medvetenhet om etnisk diskriminering och dess konsekvenser. Själva ser de dock att de arbetar på individuell nivå och verkar därmed inte riktigt hitta ett sätt att arbeta för att motverka de strukturella problemen som finns. Vissa intervjupersoner sticker dock ut på så sätt att de försöker arbeta även på strukturell nivå och de finner en tillfredställelse i det. Gruppintervjun bestod av personer som både arbetat förebyggande och med myndighetsutövning.

GIP2: Jag håller med vad GIP3 och GIP1 säger, bostadsbristen och att inte komma in på arbetsmarknaden, det, det är ju inga frågor där socialtjänsten har en lösning, det är egentligen inte vårt bord, men vi får effekterna av det, så att säga. [...] Att man blir beroende av försörjningsstöd, att man inte integreras i samhället. Att man inte lär sig språket, det är ju inte så lätt om man inte har något arbete, om man bara bor med dem som pratar samma språk. [...] Det största problemet [...] det är ju utanförskap. Segregationen är ju den stora. [...] Men vi råder inte över lösningarna (GIP3: Nej, precis).

P: [...] Vem gör det?

GIP2: Alltså, dels är det ju kommunpolitiken (GIP1 el GIP3: mmm), det är ju väldigt mycket politiska beslut som ska till. Alltså [...] hur mycket bostäder man ska bygga, till exempel. [...] de ekonomiska fördelningsmodellerna [...]. Det beror ju på vilka som sitter vid makten i regeringen.

Både GIP1, GIP2 och GIP3 verkar ha en syn om att ansvaret om att motverka sociala problem inte ligger specifikt hos dem. Trots att GIP2 sagt andra saker som tyder på att hen ser strukturella orsaker till att problemen uppstår så verkar det i ovanstående citat som att hen också ser en viss individuell oförmåga hos människor, men dock med tolkningen att de individuella bristerna grundas i strukturella felaktigheter i samhället. Informanterna verkar uppleva att de brister i det individuella arbetet snarare än det strukturella:

GIP1: Det är ingen som säger till henne att 'för att du ska kunna leda din familj, leda dina barn så kanske det vore bra om du pratade svenska', utan vi säger istället 'du har så mycket bekymmer med dina barn så du slipper prata, [slipper] gå på svenskundervisning'. (Mmm från flera). [...] ibland är vi kanske lite för snälla."

En skillnad mellan gruppintervjun och de individuella intervjuerna är att personerna i gruppintervjun ser till familjeproblem, medan de individuella främst finner problemen grundade hos föräldrarna, att föräldrarna skapar problem för ungdomarna:

IP2: Det är ett stort dilemma för många ungdomar [...] att leva det dubbelliv de ofta lever, det är ju alltid annorlunda när vi är hemma på jobb eller skola men det blir så extremt annorlunda. Man ljugar mycket och mycket hemligheter när det kommer till sexualitet så är det bekymmer att man inte har fått någon kunskap om sexualitet, för att då vet inte heller alltid vad som händer med kroppen. Tycker vi har ganska högt antal graviditeter här [...] och flera gånger dessutom [...] Betyder att man inte riktigt tar hand om sin egen kropp, man utsätter sig för farligheter. [Det] blir en otrygghet att man är en speciell person i skolan och en hemma, två ben och det blir, det ju vingligare.

IP2 visar här på ett individuellt perspektiv på hur man tar itu med problemen:

P: Hur kan man arbeta för att motverka orättvisor?

IP2: Att upplysa sig själv och att vara uppmärksam på sina egna fördomar.

IP1 menar att stadsdelens största problem är det socioekonomiska och kopplar det till fattigdom och brist på arbete;

IP1: Det socioekonomiska (P: mmm). Att det finns fattigdom, och att, det liksom, inte är så många som har jobb och har kommit in i systemet [...] låga inkomst... inkomsttal, [...] det har ju med politik och sådant att göra. [---] Många ungdomar som kanske är härifrån, dom vet att det finns orättvisor ute i samhället, det finns diskriminering [...] alltså det är sämre skolor än på andra platser.[...], folk går ut med sämre betyg. Det är ju en orättvisa, att inte få samma chans till att typ få en bra skolgång. Så, på ett sätt är det ju själva systemet [...] det finns ju små grejer som vi kan göra i vårt jobb [...] om det är någon orättvisa som är väldigt stor mot våra ungdomar till exempel, så kan man göra det synligt i vårt jobb, vi kan gå ut i media, gå till våra chefer och sådant.

IP3 ser att professionella som arbetar med sociala frågor sällan tar upp problemen på strukturell nivå:

IP3: Tycker det är väldigt sällan som det lyfts upp att man backar upp de

människor man möter som lever i en verklighet som inte är okej. [...] Det skulle behövas protesteras mycket mer [...] Det är för lite civillkurage liksom.”

På frågan om hur man kan motverka orättvisor svarar hen; “Genom social rättvisa, genom äkta lika förutsättningar [...] Rättvisa handlar ju inte om 10-10, [...] rättvisa handlar om [att] där resurser behövs ger man resurser.” Hen tänker också att det är bra att i arbetet göra ungdomarna medvetna om det orättvisa i strukturen; “[...]försöka hjälpa ungdomar att se [...] strukturerna så att de inte bär skulden för dem [...] förstår man det så växer man och finner en styrka.” Hen berättar också att hen nu vet hur man kan göra när man upptäcker orättvisor, att man kan ta kontakt med människor som jobbar på strukturell nivå.

5.3.3 Sammanfattning Den Andre

Våra resultat är i linje med det som Herz (2012) fick fram i sin forskning. Det är främst den andre som anses vara etnisk och det som svenskar är ställs ibland i kontrast till det som den andre är eller har. Resultaten är också i linje med Hallgren & Johanssons (2007) forskning som visar att det finns en föreställning om att ett tillförande av en etnifierad person ger en specialkompetens. Många av intervjupersonerna tycks mena att det problematiska är att folk ser etnifierade människor på ett negativt sätt. Ingen uttrycker att etnifieringen i sig är dålig förutom om man råkar ha fel. Flera informanter lyfter upp att det finns en skev bild av stadsdelen, att man ofta missar “möjligheter” och “krafter”. IP4 ser det som problematiskt att man: “inte alltid ser fördelarna med olika kulturer att man lätt bara ser problemen och det är ju för att media är som det är”. Vi tycker oss ana att det finns en önskan bland några av socialarbetarna att samhället ska acceptera och bör uppskatta den speciella kultur och kunskap som ungdomar i stadsdelen har. När informanterna får frågan om vad som är orsaken till den sociala utsattheten kopplas den främst till fattigdom och strukturella problem. Men informanterna har i sitt arbete erfarenheter av att deras klienter fått utstå etnisk diskriminering.

6. Avslutande diskussion

Vår första frågeställning var; “Hur beskriver socialarbetare innebörden av begreppet etnicitet?”

Vad vi funnit i vår undersökning är att det finns tre olika sätt att besvara den frågan på. Det första är hur socialarbetarna beskriver det som de tror är den rätta innebörden begreppet. När det gäller den rätta innebörden så är de flesta osäkra. Beskrivningarna är till en början svävande hos samtliga som försöker definiera det men en del blir säkrare under intervjuens gång. Vi tror inte att vad socialarbetare tänker sig att begreppet betyder har en påverkan på det andra svaret på frågan, hur de ser på att människor blir uppdelade.

Det andra svaret handlar alltså om hur de ser på att människor delas upp

beroende på en tanke om etnicitet. När det gäller hur de ser på att människor kategoriseras är det en del informanter som ibland talar om fördomar eller maktskillnader utan att värdera om det finns en grupp som råkar särskilt illa ut. De flesta beskriver dock att det finns en värdering av människor beroende på vilken etnisk kategori man anses tillhöra och att de som värderas lägre i Sverige är de som inte har en västerländsk etnicitet. Två informanter uttrycker att ju mörkare man är desto lägre värderas man.

Det tredje sättet att besvara frågeställningen är att se på hur de själva tolkar begreppet. När det gäller det så finns det en tydlig ambivalens hos informanterna. Å ena sidan framför de tankar som visar på ett essentialistiskt synsätt och ibland även arbetssätt. Å andra sidan framför de också socialkonstruktionistiska tankar om etnicitet där begreppet egentligen inte är något annat än sociala vanor.

Vår andra frågeställning var; "Vilken betydelse anser de att etnicitet har i det sociala arbetet och för de människor de möter i sitt arbete?" En del informanter talar om att de tar in etniciteten i beräkning när de utför sitt arbete. Detta förklaras genom tidigare erfarenhet av hur personer av samma etnicitet agerat tidigare och man agerar med den förförståelsen för att underlätta i arbetet. Det verkar som att en del personer vi intervjuat tänker sig att mer förstahandskunskap om andra kulturer och etniciteter skulle ge en mindre stereotyp och felaktig bild av omvärlden. Vi frågar oss om ens nyfunna erfarenheter endast skapar nya stereotyper om en stor grupp. En av informanterna lyfter upp att de ibland måste kulturalisera för att förstå varför vissa ungdomar inte får komma till samlingspunkten vissa kvällar. Vi frågar oss om det verkligen beror på kultur att man är rädd om flickorna; kanske är det en föreställning som finns överallt i samhället att flickor anses vara extra utsatta och i behov av skydd? Kanske kan föreställningen kopplas till patriarkala orsaker snarare än kulturella.

Vår tredje och sista frågeställning var; "Hur ser socialarbetarna på ett eventuellt samband mellan etnicitet och social utsatthet?". När vi specifikt frågar socialarbetarna om problematiken i området så beskriver de en bild av social och ekonomisk utsatthet. När de reflekterar kring orsakerna vid detta tillfälle i intervjun har de främst strukturella förklaringar till utsattheten. De strukturella förklaringarna handlar inte om en etnisk diskriminering utan om ett politiskt system där resurser inte placeras på ett rättvist sätt.

Flera informanter kunde dock i andra delar av intervjun delge berättelser om hur människorna de möter i sitt arbete får utstå etnisk diskriminering. Detta förtydligar hur viktigt det är att belysa problematiken som finns i samhället och också att en medvetenhet finns hos alla som arbetar inom socialt arbete. Resultaten i "Vem kan byta etnicitet?" visar att etnifierade personer möter motstånd när det gäller att accepteras i samhället. Någon informant tar upp att personer som inte bott i Sverige länge och inte kan språket har det svårare på grund av det. Men vår problemformulering och socialarbetarnas berättelser visar att det också finns en rasism i samhället som påverkar personer som ses som utseendemässigt avvikande från normen. Socialarbetarna tänker sig att etnicitet får en påverkan för deras klienter, men även andra aspekter tas upp. Klass och kön är de kategorier som främst lyfts upp. Ett resultat vi inte väntat oss var att flera tog upp religion som en viktig aspekt som påverkar hur mycket makt en individ har.

Vi tänker oss att det finns en poäng i att fundera över sin tysta kunskap. Vi har alla tre läst en kurs om migration vilket påverkar vår syn på etnicitet. I den kursen lades stor vikt vid perspektiven essentialism, socialkonstruktionism och postkolonialism. Detta påverkar troligen hur vi ser på intervjuvärderna. Vi gick in i undersökningen med tanken om att ett essentiellt perspektiv på etnicitet hos socialarbetare får en negativ påverkan för klienterna. Vi kan se ett essentiellt synsätt som leder till att klienter behandlas utifrån en förförståelse om hur de tänker beroende på vilken etnicitet de anses ha eller själva sagt att de tillhör. Frågan är om det också kan vara bra att ha en förförståelse. Socialarbetare använder sina erfarenheter för att underlätta i sitt arbete. Men om man är medveten om att man behandlar människor olika på ett systematiskt sätt och har en acceptans inför det anser vi att man bör tänka om och göra tvärtom; vara vaksam på att man inte agerar utifrån sin förförståelse och att man har vissa erfarenheter, utan att man i så fall gör det när man uppfattat vad som gäller i varje unik situation. Några informanter lyfter dock upp en reflektion om vikten av att vara vaken på sina egna fördomar, vilket vi ser som ett steg mot att uppmärksamma sig på att ens förförståelse inte alltid stämmer med verkligheten.

Loyas (2011) undersökning visade en tendens om att vita socialarbetare inte insåg de privilegier som kommer med att vara vit. Detta förklarades genom att utbildningen fokuserade på etniska minoriteter. En av informanterna som både kategoriserar sig som svensk och som uppfattas vara svensk av andra verkade sakna uppfattningen om att det finns en maktordning där personer med mörkare hudfärg har en lägre ställning i samhället. Hen tar upp att de kan möta större svårigheter i Sverige, men säger samtidigt att hen lika gärna kan hamna i maktunderläge beroende på kontext vilket kan tolkas som en omedvetenhet om hens strukturella privilegier.

Resultaten i "När blir etnicitet viktigt?" visar att etnicitet får en mer medveten påverkan hos personer som ses som etniska minoriteter. Några informanter tar också upp att den etniska identiteten blir viktigare för en individ som inte har andra resurser. Att personer som anses tillhöra den etniska normen inte har en medvetenhet om de privilegier det ger är i linje med Loyas (2011) forskning.

Resultaten i vår undersökning har likheter med den som Hallgren & Johansson (2007) fick fram i sin litteraturstudie om mångfald. De fick fram att man inom socialt arbete tänker sig att man genom att tillföra en av "de andra" till arbetsgruppen förväntar sig skapa mångfald. De kom också fram till att man tänker sig att "invandrare" skulle tillföra kunskap om andra kulturer. Detta synsätt har vi också stött på bland våra informanter.

Park och Kemp (2006) kom i sin forskning fram till att diskursen inom socialt arbete påverkade samhällsdiskursen om att "invandrare" är problematiska. I vår studie har vi kunnat se att flertalet informanter kritiserar synen på invandrare som problematiska. De menar att personer med en annan etnisk bakgrund i sig inte är problematiska utan är en tillgång för samhället. De pekar istället på strukturella problem så som en orättvis politisk resursfördelning som grunden till de problem som finns i området.

Det är tydligt att det finns en osäkerhet kring vad etnicitet är och kultur används ibland av informanterna som ett mer lättillgängligt begrepp. Men vad är

det man talar om? Etnicitet blir ibland för socialarbetarna ett begrepp där utseende kopplas till sociala vanor, trots att samtliga är mycket medvetna om att etnisk diskriminering förekommer i samhället. Samtidigt lyfter vissa upp en insikt av vikten att vara ödmjuk i arbetet och att utmana sina egna föreställningar. Kanske behöver vi alla ständigt omvärdera våra antaganden om andra människor, en utmaning som bör tas såväl på ett individuellt plan och i en bredare kontext, för att synliggöra diskriminering och stereotypifiering av andra människor.

7. Bilaga 1 - Intervjuguide

- Hur länge har du varit yrkesverksam inom socialt arbete?
- Vad har du gått för utbildning?
- Hur kommer det sig att du arbetar här?
- Hur tänker du kring problematiken i det här området?

- Vad tänker du på när du hör ordet etnicitet?
- Har du någon åsikt om hur begreppet används i samhället?
- Skulle du säga att alla har en etnicitet? Tycker du att du har en etnicitet?
- Är det olika viktigt med etnicitet för olika personer? - Vad tror du det beror på?
- Är etnicitet viktigt för ungdomar?
- Vad är det som avgör vilken etnicitet man anses ha?
- Kan man byta etnicitet?
- Kan man veta om en annan person har en viss etnicitet?
- Tror du att det är viktigt att ha en etnisk identitet?
- Finns det något en etnisk identitet kan ge som inte andra sociala sammanhang kan?

- Finns det någon diskussion om etnicitet på din arbetsplats?
- Har din bild av etnicitet förändrats sen du blev yrkesverksam?
- Hur tänker du kring möjligheten att din egen bakgrund påverkat din bild av etnicitet?

- Vad är etnisk diskriminering?
- Vilka erfarenheter har du av etnisk diskriminering?
- Vad är rasism?
- Finns det någon skillnad mellan rasism och etnisk diskriminering?
- Tror du att det finns andra kategoriseringar som påverkar hur mycket makt man har i samhället?
- Vet du om verksamheten du jobbar i satsar några resurser på att motverka rasism och diskriminering?
- Finns det någon etnicitet som är bunden till Sverige?
- Hur kan man arbeta för att motverka orättvisor?
- Minns du om du fick lära dig något om etnicitet på Socionomprogrammet?
- Tror du att din egen bakgrund har påverkat hur du tänker kring dessa frågor?

8. Bilaga 2 - Informationsbrev

Hej!

Vi är tre studenter som läser sjätte terminen på socionomprogrammet vid Göteborgs Universitet. Vi har precis påbörjat vår C-uppsats som kommer att handla om socialarbetares tankar kring begreppet etnicitet.

Vi hoppas härmed att ni har möjlighet ställa upp på en intervju någon gång mellan 4-21 mars. Intervjuerna beräknas ta ca en timme. Plats och tid bestäms utefter era önskemål. Intervjudeltagarna kommer att intervjuas individuellt av två uppsatsförfattare.

Era namn och stadsdelen kommer att vara fingerade i uppsatsen. Ni har möjlighet att dra tillbaka ert deltagande under processens gång. Intervjuerna är frivilliga. Vi är djupt tacksamma för er tid!

Vår handledare under uppsatsen är universitetslektor Charlotte Melander vid Institutionen för socialt arbete, Göteborgs Universitet.

Mail:

Ni kontaktar oss på;

Mail:

Tel:

Med vänliga hälsningar

Jessica Wennström

Priscilla Pio

Saman Shahmoradi

9. Bilaga 3 - Samtyckesdokument

Vi som gör undersökningen vill med detta samtyckesdokument understryka Er frivillighet att delta i undersökningen. Ni får när som helst under intervjuens gång avbryta om ni inte vill fortsätta. Ni får när som helst under forskningsprocessens gång fram tills uppsatsens inlämnande ta tillbaka ert deltagande. Vi kommer att anonymisera Ert namn i uppsatsen.

Uppsatsförfattares underskrift:

Priscilla Pio

Saman Shahmoradi

Jessica Wennström

Med min underskrift intygar jag att mitt deltagande i undersökningen är frivilligt:

Namn:

Datum/Ort:-

10. Bilaga 4 - Referenslista

Referenslitteratur

Bredström, A. (2006): "Maskulinitet och kamp om nationella arenor - reflektioner kring bilden av 'invandrarkillar' i svensk media". I de los Reyes, P./Molina, I./Mulinari, D. (red.): *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas

Brune, Y. (2006): "'Invandrare' i mediearkivets typgalleri" i de los Reyes, P./Molina, I./Mulinari, D. (red.): *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas

Bryman, A. (2011): *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

de los Reyes, P./Mulinari, D. (2005): *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber

Eriksson, C./Eriksson Baaz, M./Thörn, H. (2005): "Den postkoloniala paradoxen, rasismen och "det mångkulturella samhället". En introduktion till postkolonial teori". I Eriksson, C./Eriksson Baaz, M./Thörn, H. (red.): *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Falun: Nya Doxa

European commission against Racism and Intolerance (2012) "ECRI-rapport om Sverige" (28022013) <<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/sweden/SWE-CbC-IV-2012-046-SWE.pdf>>

Frisén, A./Hwang, P. (2008): "Inledning och översikt". I Frisé, A./Hwang, P. (red.): *Ungdomar och identitet*. Stockholm: Natur och Kultur

Goffman, E./Matz, R. (översättning)(2011): *Stigma : den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Norstedt

Hall, S. (2005): "Kulturell identitet och diaspora". I Eriksson, C./Eriksson Baaz, M./Thörn, H. (red.): *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Falun: Nya Doxa

Hallgren, E./Johansson, M. (2007): *Mångfald. En diskursanalys av ett begrepp i tiden*. Kandidatuppsats. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs Universitet

Herz, M. (2012): *Från ideal till ideologi: konstruktioner av kön och etnicitet inom socialtjänsten*. Diss. Örebro : Örebro universitet, 2012

Hildorsson, A. (2009): *Ett brännande ämne? – en kvalitativ studie om hur socialsekreterare talar om etnicitet och kön*, Göteborgs Universitet: Institutionen

för socialt arbete

Hylland Erikssen, T. (2007): *Etnicitet och nationalism*. Nora: Nya Doxa

SOU 2006:79. Integrationens svarta bok: agenda för jämlikhet och social sammanhållning: slutbetänkande/ av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. Stockholm: Fritze
<<http://www.regeringen.se/content/1/c6/06/79/01/fb2aa315.pdf>>

Kvale, S./Brinkmann, S. (2009): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Loya, M. (2011): "Color-Blind Racial Attitudes in White Social Workers: A Cross-Sectional Study", *Smith College Studies in Social Work*, vol. 81, no. 2-3, pp. 201-217.

Mattsson, T. (2010): *Intersektionalitet i socialt arbete: teori, reflektion och praxis*. Malmö: Gleerups

Mudimbe, V. (2005): "Diskurs om makt och kunskap om de Andra. Marginalitet och koloniseringens struktur". I Eriksson, C./Eriksson Baaz, M./Thörn, H. (red.): *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Falun: Nya Doxa

Nationalencyklopedin (2013) "etnicitet" (elektronisk) NEs hemsida (20-04-2013)
<<http://www.ne.se/etnicitet>>

Nordenfors, M. (2006): *Ett reflexivt syskonskap: En studie om att växa upp tillsammans med fostersyskon*. Avhandling. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet, 2006

Park, Y. (2005): "Culture as deficit: A critical discourse analysis of the concept of culture in contemporary social work discourse", *Journal of Sociology and Social Welfare*, vol. 32, no. 3, pp. 11-33.

Park, Y./Kemp, S. P. (2006): "Little Alien Colonies": Representations of Immigrants and Their Neighborhoods in Social Work Discourse, 1875–1924. [The University of Chicago Press](#)

Polisens officiella hemsida. (15-04-2013) <www.polisen.se>

Pringle, K. (2010): *Swedish welfare responses to ethnicity: the case of children and their families*. European Journal of Social Work. [Volume 13, Issue 1](#)

- Rebwar, A./Rhedin, C./Salehi, O. (2008): *Konstruktionen av etnicitet*. Kandidatuppsats. Institutionen för socialt arbete. Göteborgs Universitet
- Rutherford, J. (1990): "Det tredje rummet. Homi Bhabha intervjuad av Jonathan Rutherford". I Eriksson, C./Eriksson Baaz, M./Thörn, H. (red.)(2005): *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Falun: Nya Doxa
- Sahlin, I. (2002): "Sociala problem som verklighetskonstruktioner". I Meeuwisse, A./Swärd, H. (red.): *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur
- Stier, J. (2008): "Etnisk identitet". I Darvishpour, M./Westin, C. (red.): *Migration och etnicitet: perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur
- Svensk författningssamling 2008:567, Diskrimineringslag. (28-02-2013) <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567/>
- Sverigedemokraterna (2013) "Våra åsikter" (elektronisk), SDs officiella hemsida.(04-12-2013)
<<http://sverigedemokraterna.se>>
- Thomassen, M. (2007): *Vetenskap, kunskap och praxis. Introduktion till vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups Utbildning AB
- Vetenskapsrådet och Centrum för forsknings- & bioetik, Uppsala Universitet (2013) "Om forskningsetik" (elektronisk), CODEX - Regler och riktlinjer för forskning, officiell hemsida. (01-03-2013)
<<http://codex.vr.se/forskningmanniska.shtml>>
- Wikström, H. (2009) *Etnicitet. Begreppbart*. Malmö: Liber
- Williams, C./Soydan, H. (2004): "When and How Does Ethnicity Matter?: A Cross-National Study of Social Work Responses to Ethnicity in Child Protection Cases" in *The British Journal of Social Work* 35(6).
- Ålund, A. (2000): "Etnicitetens mångfald och mångfaldens etniciteter. Kön, klass, identitet och ras". I Olsson, E. (red.): *Etnicitetens gränser och mångfald*. Stockholm: Carlsson
- Ålund, A. (2002): "Sociala problem i kulturell förklädning". I Meeuwisse, A./Swärd, H. (red.): *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur